

Stockholms Universitet
Institutionen för socialt arbete
C-uppsats
HT 2007

Konstruktionen av ett socialt problem

*En diskursanalytisk fallstudie av hur hedersrelaterat våld återges i
dagspress och fackpress mellan åren 1997 – 2007*

Författare: Annica Danielsson, Frida Klafver

Handledare: Katarina Piuva

Abstract

Konstruktionen av ett socialt problem

Annica Danielsson, Frida Klafver

The purpose of this paper was to describe how a phenomenon is constructed into being a social problem, by studying articles on honour killing in the Swedish daily press and in the technical journal *Socionomen*. The main questions were: can different discourses on honour killing be identified, and if so, have they changed over time, and are there differences between the discourses identified in the daily press and in *Socionomen*? The method used was a qualitative analysis of discourse influenced by Faircloughs Critical Discourse Analysis. The main conclusion was that honour killing has been textually constructed as a social problem in the studied media. There was one main discourse which clearly pointed out groups as bearers and victims of the social problem. This discourse has provided causality to society by indicating culture, religion and ethnicity as the reasons for the honour killing. Adding to this, our interpretation is that there was only a slight difference between how the social problem had been textually constructed in the Swedish daily press and in *Socionomen*, and that honour killing has been textually constructed as a social problem almost without contribution from social workers.

Nyckelord: socialkonstruktivism, sociala problem, media, kritisk diskursanalys, hedersrelaterat våld

Key words: Social Constructivism, social problems, media, Critical Discourse Analysis, honour killing

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
Figurtabell	5
Inledning	6
Syfte och forskningsfrågor	7
Centrala begrepp	7
Uppsatsens disposition	8
Forskningsöversikt	9
Tidigare forskning om massmedia och sociala problem	9
<i>Tillvägagångssätt</i>	9
<i>Sociala problem och ontologi</i>	9
<i>Massmedia och opinionsbildning</i>	10
<i>Sociala problem och massmedia</i>	11
<i>Massmedias behandling av sociala problem, socialt arbete och socialpolitik</i>	11
Teori och metod	13
Vetenskapsfilosofisk ansats - socialkonstruktivism	13
En socialkonstruktivistisk definition av sociala problem	14
Kritisk forskning och forskarens roll	14
Diskursanalys.....	15
<i>En metod med förankring i teorin</i>	15
<i>Faircloughs tredimensionella modell för analys</i>	15
<i>Begrepp inom CDA - Critical Discourse Analysis</i>	17
Uppsatsens empiri.....	17
<i>Datainsamling, urval och avgränsningar</i>	17
<i>Bearbetning av empirin</i>	18
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	19
<i>Validitetskrav och diskursanalys</i>	19
<i>Reliabilitet och diskursanalys</i>	20
<i>Generaliserbarhet och diskursiva studier</i>	20
Metodologiska problem	21
Resultatredovisning och analys	22

Textmaterialet.....	22
Diskurser om hedersrelaterat våld i dagspress.....	23
<i>Textproducenter</i>	23
<i>Textproduktion och begrepp</i>	23
<i>Textproduktion och begrepp - sammanfattande reflektioner</i>	25
Fyra diskurser om hedersrelaterat våld.....	26
<i>Den kulturellrelativistiska diskursen - Patriarkatets förtryck</i>	26
<i>Den kulturessentialistiska diskursen - Olikhetens betydelse</i>	27
<i>Den strukturella diskursen - Samhällets ansvar</i>	27
<i>Den komplexa diskursen</i>	28
Fyra diskurser – Diskursordningen inom fältet	28
Förändring över tid	30
Fyra diskurser – en sammanfattning.....	32
Diskurser om hedersrelaterat våld i <i>Socionomen</i>	32
<i>Textproduktion och begrepp</i>	32
<i>Fyra identifierade diskurser om hedersrelaterat våld</i>	33
<i>Skillnader mellan diskurserna i dagspress och facktidskrift</i>	34
Diskursens ordning - Diskursiv och social praktik.....	35
<i>Hegemonier – Skapandet av konsensusförhållanden</i>	35
Mediekonstruktionen av ett socialt problem och forskningsfältet.....	37
Sammanfattning av resultat och analys	39
<i>Vilka diskurser finns om hedersrelaterat våld?</i>	39
<i>Hur har diskurserna förändrats över tid?</i>	39
<i>Vilka skillnader finns mellan diskurserna i dagspressen och i den fackliga tidskriften?</i> . 40	
Diskussion	42
Vidare forskning	42
Metoddiskussion	43
Referenser	44
Övriga källor	45
Bilaga 1	46
Bilaga 2.	47

Figurtabell

Figur 1 Faircloughs tredimensionella modell för analys	16
Figur 2 Stapeldiagram över fördelningen av textproducenter mellan olika begreppskategorier. Forskare i socialt arbete är här inkluderat i gruppen forskare.	25
Figur 3 Stapeldiagram över de olika diskursernas förekomstmönster.....	29
Figur 4 Stapeldiagram som beskriver den procentuella fördelningen av de fyra diskurskategorierna inom varje textproducentgrupp	29
Figur 5 Linjediagram som visar hur diskurs-(antalet) inom varje kategori förändras över studieperioden.....	30

Inledning

Sedan 1970-talet har synen på sociala problem kommit att förändras genom att den dominerande objektivistiska hållningen började ifrågasättas. Tanken att sociala problem skulle vara förhållanden som gick att fastställa objektivt fick ge vika för tanken om sociala problem som en kollektiv definitionsprocess (Blumer, 1971). Forskarnas intresse riktades mot den process varigenom ett socialt problem skapas och mot de samhälleliga institutionernas påverkan på hur problemet definieras och hanteras. Frågan om huruvida problemet existerade oberoende av deras definition av det ansåg dem som meningslös eller till och med omöjlig att besvara (Sahlin, 2002, s. 114f). Anhängare till denna nya vetenskapssyn kom att kallas för konstruktivister.

De senaste decenniernas utveckling av massmediesamhället har bidragit till att massmedia fått ett allt större inflytande över medborgarnas tankar. Massmedia har kommit att inneha makten att påverka allmänhetens bild och uppfattning av ett fenomen och medverkar därmed aktivt till etableringen av sociala problem. Den nya konstruktivistiska synen på sociala problem innebär att den mediala bilden av ett fenomen inte ses som en återspeglning av objektiva fakta, utan en bild som i stor utsträckning präglas av journalisters anspråk och tolkningar (Blomberg, Kroll, Lundström & Swärd, 2004, s. 13).

”I dag uppträder svenska journalister på ett helt annat sätt än tidigare som självständiga aktörer på egna arenor. De syns mer och de tar större plats. I storstadstidningarna ges de ledande nyhetsjournalisternas kommentarer ett allt större utrymme, i kvällspressen spelar kolumnister och krönikörer en betydligt mer framträdande roll, i tyckar- och expertpaneler har journalister sin givna plats...” (Asp, Dagens Nyheter, 2007-09-22).

Vårt samhälle präglas idag av medialisering och en besatthet av risker, brott samt personliga problem. Ett allt snabbare informationsflöde begränsar utrymmet för värdering av nyhetsrapporteringen, och gränsen mellan verkligheten och framställningen av verkligheten blir diffus. Medias uppmärksamhet på och framställning av en händelse kan resultera i att händelsen uppmärksammas som ett problem och således betraktas som ett socialt problem (Pollack, 2001).

Forskningen om media och konstruktioner av sociala problem har pågått under relativt kort tid i Sverige. Utgångspunkten för denna uppsats är hur det kommer sig att människor ser eller inte ser något som ett socialt problem i den svenska kontexten och vilka är dem som hävdar att detta något skall betraktas som ett socialt problem? Uppsatsens syfte är därför att med hjälp av en diskursanalys skildra hur fenomenet hedersrelaterat våld formulerats som ett socialt problem i svensk media. Vårt intresse ligger även i vilken roll som det sociala arbetet spelar. Verksamma inom det sociala arbetet påverkas självfallet av mediediskurser om sociala problem, men med deras specialiserade kunskap torde inte sättet de talar om sociala problem i viss mån skilja sig från mediediskurserna? Det kan konstateras hur orimligt det skulle te sig om medias beskrivningar av medicinska diagnoser skulle ligga till grund för läkarprofessionens agerande.

Valet av hedersrelaterat våld som exempel på socialt problem motiveras av att det är ett nytt socialt problem och att det därmed fanns en förhoppning om att mediekonstruktionen av ett socialt problem skulle kunna studeras från dess första artikel. Denna konstruktion är dock en kollektiv definitionsprocess som fortfarande pågår.

Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna uppsats är att med hjälp av en diskursanalys skildra hur fenomenet hedersrelaterat våld formulerats som ett socialt problem i dagspress och facktidskriften *Socionomen*. Syftet kommer att behandlas utifrån följande forskningsfrågor:

- Finns det varierande och dominerande diskurser om hedersrelaterat våld och vilka är i så fall dessa?
- Hur har diskurserna förändrats under den studerade tidsperioden?
- Finns det skillnader mellan diskurserna i dagspressen och den fackliga tidskriften?

Centrala begrepp

Följande begrepp är centrala i uppsatsen och kommer att beskrivas utifrån den definition som tillämpas.

Dagspress - ett samlingsnamn för dagstidningar (Nationalencyklopedin). Aftonbladet och Expressen betraktas traditionellt som kvällstidningar men i denna uppsats benämns de tillsammans med Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter som dagspress.

Media - kanaler för förmedling av information och underhållning (Nationalencyklopedin). I denna uppsats används begreppet media som en gemensam beskrivning för dagspress och facktidskriften *Socionomen*.

Sociala problem – definitionen som tillämpas i denna uppsats utgår från den socialkonstruktivistiska hållningen, i vilken ett socialt problem ses som en produkt av eller konstruerat genom mänskliga aktiviteter i en viss kontext snarare än ett objektivt förhållande. Problemen ses som konstruerade på en diskursiv nivå. Det sociala problemet utgör en avvikelse mellan det som i ett visst rum och i en viss tid uppfattas som normalt och acceptabelt och det som uppfattas som problematiskt och icke önskvärt (Bergmark & Oscarsson, 2000, s. 144).

Diskurs – begreppet har ett flertal olika definitioner, men i denna uppsats tillämpas en samhällsvetenskaplig definition. Den socialkonstruktivistiska synen på verkligheten betonar språkets betydelse i den sociala konstruktionen av världen. En diskurs kan ses som ett bestämt sätt att tala om och tolka världen eller delar av den. En annan beskrivning är diskurser som sociala mönster av betydelsefixeringar som står i instabila förhållanden till varandra (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 136).

(Heders)mord – ett begrepp som författarna konstruerat för att användas i denna uppsats. Då författarna avser att analysera de begrepp som används för företeelsen och försöka koppla dessa till en orsaksförklaring, skulle det kunna tolkas som ett ställningstagande om författarna nyttjar något av dessa. Begreppet (heders)mord kan således i viss mån ses som en synonym till de övriga begrepp som kommer att redovisas senare i uppsatsen.

Uppsatsens disposition

Uppsatsen inleds med en forskningsöversikt, i vilken studien tar sitt avstamp. Därefter följer en redogörelse för den teoretiska ramen samt det metodologiska tillvägagångssättet. Efter detta presenteras studiens resultat samt analysen av resultatet. Det är brukligt att i kvalitativa studier ha separata kapitel för teori och metod samt vanligt att separera resultat och analys. Här redovisas teori och metod i samma kapitel samt resultatredovisningen tillsammans med analysen, vilket är en följd av författarnas tolkning av vad som är lämpligast utifrån studiens metod. Avslutningsvis diskuteras resultatet, tidigare forskning och metodologiska problem.

Forskningsöversikt

Forskningsöversikten inleds med en kortfattad framställning av den mest inflytelserika kunskapsteoretiska diskussionen kring sociala problem som tog sin början på 1970-talet. Sedan diskuteras massmedias roll som självständig opinionsbildare och massmedia som en arena för andra opinionsbildande aktörer. Vidare kopplas de två forskningsfälten samman och en ny syn på sociala problem presenteras. Till sist presenteras en kortfattad redogörelse av den forskning som finns kring massmedias behandling av socialpolitik, socialt arbete och sociala problem. I översikten blandas resultat från internationella och nationella forskare.

Tidigare forskning om massmedia och sociala problem

Tillvägagångssätt

Författarnas ambition med forskningsöversikten är att presentera några av de mest inflytelserika internationella och nationella forskarna inom forskningsområdet. För att bilda oss en uppfattning om vilka dessa är utgick vi från boken *Sociala problem och socialpolitik i massmedier* (Blomberg et al., 2004), en betydelsefull bok när det kommer till forskning om sociala problem och media i Sverige. Utifrån dess referenslista genomfördes sedan vidare sökningar. I forskningsöversikten omnämns endast de forskare som återkommande påträffats. Ett stort antal av de verk som är återkommande i referenslistorna och som ett flertal författare benämner som viktiga studier på området är mer än tjugo år gamla. Dessa omnämns av den anledningen endast som tips om läsaren vill förkovra sig i ämnet ytterligare.

Förutom att utgå från referenslistor har sökningar gjorts utifrån sökorden konstruktion, etablering, sociala problem, socialt arbete, massmedia, media och opinionsbildning. Litteraturen och artiklarna har påträffats i databaserna Libris, Diva och Academic Search Premier. Avsnittet om tidigare forskning kommer att koncentreras till forskning om konstruktioner av sociala problem och media eftersom det är detta forskningsområde som har huvudsaklig relevans för uppsatsen.

Sociala problem och ontologi

Under 1970-talet kom den objektivistiska synen på sociala problem att starkt ifrågasättas. Sociologiska forskare (se exempelvis Blumer 1971; Spector & Kitsuse 1972) menade att den objektivistiska definitionen, att sociala problem är förhållanden som går att fastställa objektivt, missade viktiga aspekter. För det första menade de att den inte tog tillräcklig hänsyn till ett socialt problems subjektiva sidor. Genom att studera företeelser i samhället som inte historiskt setts som sociala problem men som kommit att ses som det, hävdades att ingen företeelse är ett socialt problem förrän någon betraktar det som ett. För det andra menade man att de objektiva förhållanden som definierades som sociala problem hade litet gemensamt. De hade inte samma orsak och fick inte heller samma typ av följder. Dessa forskare hävdade således att forskning om ett socialt problem med utgångspunkt i den objektivistiska definitionen inte bidrog till ökad kunskap och förståelse om sociala problem generellt (Best, 1995, s. 4ff; Sahlin, 2002, s.114).

Bland dessa kritiker växte begrepp som kollektiva definitionsprocesser (Blumer, 1971) och *claims-making* (Spector & Kitsuse, 1972) fram, vilka belyser betydelsen av att någon/några gör anspråk på att något är ett problem som kräver ett ingripande från samhället. Istället för att undersöka objektivt skadliga förhållanden i samhället fokuserade dessa kritiker på mänskliga aktiviteter (Sahlin, 2002, s.114). De menade att det som kommer att ses som ett socialt problem är en produkt av eller konstruerat genom dessa mänskliga aktiviteter. Dessa kritiker kom följaktligen att kallas konstruktivister (Best, 1995, s. 6).

Med utgångspunkt i den kritik som framfördes på 1970-talet har forskningen om sociala problem i allt större utsträckning kommit att utgå från konstruktivismen. Det teoretiska ramverket består av frågor som vilken typ av anspråk (*claims*) som görs, när görs de, vem gör dem och vilket mottagande får de (Best, 1995, s. 6). Problemen ses som konstruerade på en diskursiv nivå och det är på den nivån som de analyseras (Pollack, 2004, s. 77). De flesta studierna har varit fallstudier som studerat hur ett visst problem konstruerats (Best, 1995, s. 6). För fördjupad läsning av tidiga fallstudier se Cohen (1972/1987), Pfohl (1977) samt Golding och Middleton (1982).

Massmedia och opinionsbildning

De amerikanska kommunikationsforskarna Maxwell McComb och Donald Shaw (1972) har forskat kring vilken roll massmedia spelar för hur opinionen kring en fråga skapas och förändras. Utifrån sina forskningsresultat har de formulerat den så kallade *agenda-setting*-modellen. De menar att det finns en stark korrelation mellan i vilken utsträckning massmedia fokuserar på vissa frågor och hur viktiga allmänheten anser dem vara. Genom placeringen av frågan i en tidning, till exempel signalerar en placering på framsidan angelägenhet, samt mängden av rapportering får media makten över om vad allmänheten skall tänka (Ibid., s. 176-187). McComb och Shaw formulerade denna modell efter att ha undersökt medierapporteringen kring ett presidentval i USA, men modellen används även för att analysera dagordningen för andra politiska frågor. I och med det förändrade medielandskapet har begreppet *agenda-setting* eller dagordningsfunktion vidgats till att även innefatta frågan om vem som sätter medieagendan (Pollack, 2004, s. 17f).

Två svenska forskare som intresserat sig för denna fråga är statsvetaren Olof Petersson och journalisten Ingrid Carlberg (1990). De har problematiserat bilden av massmedia som en självständig opinionsbildande aktör och bilden av massmedia som en arena för andra aktörer att förmedla sitt budskap eller skapa opinion på. Exempel på sådana aktörer är regeringen, storföretag och intresseorganisationer. Att vara opinionsbildare kan sägas handla om att ha möjligheten att inneha ett ”problemformuleringsprivilegium”, det vill säga att kunna påverka vilka frågor som skall tas upp för diskussion samt ramarna för den diskussionen. Massmedia är inte en autonom institution i samhället utan binds till andra maktcentra genom strukturella förhållanden, såsom till exempel presstöd, ägarförhållanden och partipolitisk tillhörighet. Utvecklingen av en självständig journalistprofession har dock lett till att den osjälvständighet som massmedia har på det strukturella planet i praktiken fått mindre betydelse. Petterssons och Carlbergs forskningsresultat visar sammantaget att massmedias makt över andra maktcentra har ökat i alla avseenden (Ibid., s. 23-34, 235). Massmedia har kommit att bli en självständig aktör ”...vars inflytande inte minst ligger i möjligheten att påverka medborgarnas verklighetsbild.” (Ibid., s. 235).

Sociala problem och massmedia

En del forskare menar att det utvecklades en ny syn på sociala problem under 1980- och 90-talen. De har pekat på det samtida intresset för brott, farligheter och människors personliga problem samt medias roll för att förmedla dessa berättelser. Flödet av avslöjanden och personliga berättelser i tidningarna har börjat sudda ut gränsen mellan privat och offentligt samt gränsen mellan verklighet och fiktion (Meeuwisse & Swärd, 2002, s. 29).

I Norden har det sedan början av 2000-talet funnits ett tvärvetenskapligt nätverk som samarbetar kring forskning om massmedier och sociala problem. Ett resultat av detta samarbete är boken ”Sociala problem och socialpolitik i massmedier” (2004). Enligt den är kunskapen om vad det snabbt föränderliga medielandskapet betyder för rapporteringen av sociala problem bristfällig. Författarna menar att media fått ett allt större inflytande i samhället och även en ökad makt över medborgarnas tankar. Denna tendens innebär att media har fått ett problemformuleringsprivilegium. Konsekvenserna av detta kan bli att media själva lanserar nya problem och även att människors känslighet för fenomen ökar genom att det ofta förekommer i media (Blomberg et al., s. 13ff).

Den brittisk-israeliske sociologen Stanley Cohen (1972/1987) har skapat begreppet ”moralisk panik” för att beskriva hur oro kan skapas i samhället genom att media förmedlar snedvridna och uppförstorade bilder av olika fenomen och hur dessa sedan uppfattas som sociala problem. För att något ska kunna sägas vara en moralpanik skall det föreligga ett oproportionerligt förhållande mellan den verklighet man säger sig beskriva och reaktionerna på den (Meeuwisse & Swärd, 2002, s. 29f). Studier utifrån Cohens processmodell om hur det skapas moralisk panik i ett samhälle används även på 2000-talet som ett sätt att studera sociala problem (se exempelvis Critcher, 2003).

En svensk forskare som har ifrågasatt användandet av Cohens begrepp är journalistforskarer och kriminologen Ester Pollack (2001). Hon menar att begreppet moralpanik har kommit att få stå för nya fenomen som inte fanns när begreppet myntades. Idag finns panik kring nya medier som till exempel porr på Internet. Det finns risk- och hotpaniker som till exempel galnakosjukan. Hon föreslår istället termen ”mediepanik” som en övergripande beteckning på de olika mediekonstruerade panik- och hotfenomenen. En mediepanik består av att media tillskriver människor rädsla och en upplevelse av hot utifrån en inomjournalistisk föreställning om vad som får människor att gripas av panik. Genom ett samspel med andra aktörer bekräftas denna föreställning och media åstadkommer den verklighet de har beskrivit. Paniken existerar således i synnerhet i det institutionella samspelet mellan exempelvis medierna och den politiska offentligheten. Att i detta läge visa handlingskraft upplevs av allmänheten som positivt, vilket leder till att det blir legitimt för både medier och politiker att överskrida vedertagna gränser (Ibid., s. 319f).

Massmedias behandling av sociala problem, socialt arbete och socialpolitik

I den internationella forskningen, som främst kommer från anglosaxiska länder, har konsekvenserna av medias skildringar av utsatta grupper och av olika socialpolitiska frågor ofta belysts. Flera studier har visat på att dessa skildringar många gånger är ensidiga och negativa och en diskussion har förts kring vilka konsekvenser de kan få för den förda socialpolitiken samt vilka skador de kan orsaka ur en demokratisk synvinkel. Diskussionen har även förts utifrån vilka skadorna kan vara för de klienter och professionella som berörs (Blomberg et al., 2004, s. 17).

Ett exempel på en sådan studie är den brittiska medieforskaren Bob Franklins (1999) studie om medias roll i den politiska processen i demokratiska stater (Ibid., s. 9). Han har genom textanalyser av olika fall som brittisk press visat stort intresse för åskådliggjort hur media inte bara givit snedvridna bilder av händelser och fenomen utan även självständigt konstruerat sociala problem. Exempel på en typ av fall som han studerat är omhändertagna ungdomar där han visat på hur de beskrivs som brottslingar och därmed är utsatta för stigmatisering. Det är medias framställning av ”omhändertagandet” som är negativt och så enahanda att det blir till ett stigma för de ungdomar som varit omhändertagna (Ibid., s. 253). Franklin har i sina studier kunnat konstatera att brittisk media genom en förenklad och snedvriden debatt skapar opinion kring sociala problem och att media med den missvisande bilden påverkar politiker och därmed även socialpolitiken (Ibid., s. 12).

I Sverige och i övriga Norden har forskning kring mediers behandling av socialpolitik, socialt arbete och sociala problem pågått under relativt kort tid. Intresset har dock ökat sedan början av 2000-talet till följd av mediers allt starkare maktställning i samhället samt den socialkonstruktivistiska forskningstraditionens växande inflytande över samhällsvetenskaperna (Blomberg, et al., 2004, s. 15). Med denna uppsats ämnar vi att bidra till forskningen om konstruktioner av sociala problem och medias roll genom en diskursanalytisk fallstudie av hur ett socialt problem återges i svensk dagspress och den fackliga tidskriften *Socionomen*. Till skillnad från tidigare undersökningar som studerat vilka konsekvenser som medias snedvridna bilder får för de verksamma inom socialt arbete, är vår avsikt att försöka belysa hur de verksamma inom socialt arbete kan bidra till mediekonstruktionen.

Teori och metod

I detta kapitel redogörs för både uppsatsens teoretiska perspektiv och det metodologiska tillvägagångssättet för studien. Anledningen till att teori och metod placerats i samma kapitel är att diskursanalys består av teori integrerad med metod och att det av den orsaken är svårt att skilja dem åt. Kapitlet inleds med en kortfattad beskrivning av socialkonstruktivismen. Därefter följer en redogörelse av diskursanalysen och i synnerhet av Faircloughs kritiska diskursanalys. Efter det redovisas hur uppsatsens empiri samlats in och bearbetats. Kapitlet avslutas med en diskussion om vilka särskilda validitets-, reliabilitets- och generaliserbarhetskrav som ställs på en diskursanalytisk studie.

Vetenskapsfilosofisk ansats - socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen är uppsatsens vetenskapsfilosofiska utgångspunkt, vilket innebär att uppsatsens syfte, teori och metod utgår från ett socialkonstruktivistiskt sätt att se på vetenskap och verklighet. Vid valet av en diskursanalys som analysmetod måste några ställningstaganden göras kring synen på verkligheten och samhället. Diskursanalys låter sig endast göras inom ramen för den konstruktivistiska vetenskapsfilosofin. Då diskursanalysen bygger på en socialkonstruktivistisk grund är det socialkonstruktivismens ontologiska och epistemologiska antaganden som styr. Dessa antaganden betonar språkets betydelse i den sociala konstruktionen av världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 10).

En fråga som rests kring forskning utifrån en socialkonstruktivistisk ansats är huruvida den inte bygger på en motsägelse. Kritiker menar att påståendet att något inte finns i sig är att uttala sig om en existens. Kontextuella socialkonstruktivister svarar på denna kritik genom att hävda att det är individens uppfattning om ett fenomen som är konstruerad, inte nödvändigtvis fenomenet i sig. Huruvida fenomenet verkligen existerar sätts inom parentes. Det är genom dess forskningsfrågor som den kontextuella socialkonstruktivistiska forskningen skiljer sig från den objektivistiska, inte genom att den nödvändigtvis består av ett kategoriskt motstånd mot ontologisk realism (Hacking, 1999, s. 42). Det är utifrån denna syn på verkligheten som uppsatsens forskningsfrågor är konstruerade.

Vivien Burr (1995) beskriver fyra premisser för de generella filosofiska antagandena för de olika teorierna inom socialkonstruktivismen. Den första premissen är en kritisk inställning till självklar kunskap. Kunskap om världen kan inte omedelbart betraktas som en objektiv kunskap då våra världsbilder är beroende av hur vi talar om verkligheten. Den andra premissen är historisk och kulturell specificitet, vilket innebär att människor är historiska och kulturella varelser och därför är vår syn på världen präglad av detta. Den tredje premissen är sambandet mellan kunskap och sociala processer, vilket innebär att vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Det pågår en ständig kamp om vad som skall uppfattas som rätt eller fel, det vill säga om vad som är sanning. Den fjärde premissen är sambandet mellan kunskap och social handling. I en bestämd världsbild blir några former av handlingar naturliga och andra otänkbara. Följaktligen får den sociala konstruktionen av kunskap och sanning konkreta sociala konsekvenser (Ibid., s. 3ff).

En socialkonstruktivistisk definition av sociala problem

Herbert Blumer (1971) menar att sociala problem är produkter av kollektiva definitionsprocesser. För att ett fenomen skall konstrueras till att bli ett socialt problem måste det genomgå en process som består av fem stadier och som kan liknas vid en karriär;

- (1) Identifiering - det sociala problemets födelse. Individer och/eller intressegrupper uppmärksammar ett fenomen och gör anspråk på att det är ett socialt problem.
- (2) Legitimering - andra stadiet i definitionsprocessen. För att det skall fortsätta sin karriär måste det erhålla ett allmänt stöd. Det allmänna stödet fungerar som en biljett in på den arena där den offentliga diskussionen förs.
- (3) Mobilisering - det tredje karriärsteget. I detta stadium avgörs det sociala problemets öde. Olika intressegrupper för fram sina anspråk och förmedlar sina bilder av det sociala problemet, vilket sammantaget bildar en grund för samhället att agera utifrån. Förutsättningen för att samhället kommer att agera ligger dock i att de olika grupperna kommer fram till en uppgörelse om hur det sociala problemet skall definieras. Om det inte sker kommer det sociala problemet inte att överleva.
- (4) Åtgärd - det sociala problemets officiella definition. En officiell handlingsplan upprättas efter att olika intressen genom en kompromiss kommit fram till vad som krävs för att åtgärda problemet.
- (5) Implementering - det sista stadiet i definitionsprocessen. Den officiella handlingsplanen omvandlas till empirisk implementering. Det är dock inte givet vilka officiella åtgärder som kommer att vidtas. De grupper som vinner något på att en viss definition tillämpas och de grupper som förlorar på det kommer att fortsätta strida.

Kritisk forskning och forskarens roll

Diskursanalysen har som målsättning att bedriva kritisk forskning, vilket innebär att den ska kartlägga och granska maktrelationer i samhället samt "...formulera normativa perspektiv varifrån man kan kritisera dessa relationer och peka på möjligheter till social förändring." (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 8). Då avsikten med denna uppsats i någon mening är att kritiskt granska samhällsliga förhållanden ter sig valet av kritisk diskursanalys lämpligt. Att tolka text utgör en väsentlig del av diskursanalysen. Hur omfattande och komplicerad tolkningen är beror dels på vilken analysmetod som används, dels på vilken frågeställning som tolkningen skall svara på och dels på vilken karaktär texten har. Då forskaren själv väljer frågeställning och framställning utifrån egna intressen kan forskarrollen utgöra en makt-position. Kritisk forskning och ett kritiskt angreppssätt torde därmed kunna sägas medvetandegöra forskaren om detta förhållande (Bergström & Boréus, 2000, s. 25ff).

Forskarens förståelse är viktig då denna kan sägas vara den teori som forskaren använder när tolkningen sker. Den specifika kontext som forskaren är en del av är inte möjlig att helt lägga åt sidan då forskaren är en del av samhället och därmed av olika diskurser. Att söka blottlägga diskurser kan sägas handla om att avslöja självklarheter. Eftersom diskurser ger mening åt verkligheten ter de sig som självklara och det är således dessa självklarheter

som forskaren skall söka blottlägga (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 28). Reflexivitet hos forskaren kan sägas handla om att söka gå utanför de egna ramarna och förhålla sig kritisk till sin förståelse och därmed även förhålla sig till de egna svagheterna och dess konsekvenser (Bergström & Boréus, 2000 s. 26ff). I denna uppsats eftersträvar vi att lägga våra personliga ställningstaganden och övertygelser åt sidan.

Diskursanalys

En metod med förankring i teorin

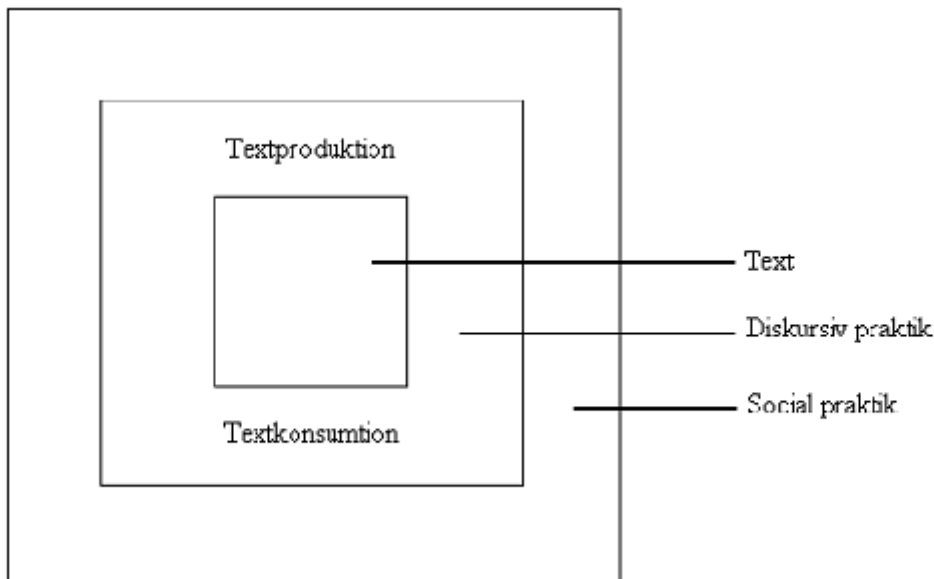
Som tidigare nämnts är diskursanalys ett angreppssätt där teori och metod är sammanlänkade. Diskursanalysen eller de diskursanalytiska angreppssätten vilar på strukturalistisk och post-strukturalistisk språkfilosofi. Språket utgör därmed en central aspekt av dessa angreppssätt. Filosofin är att språket bidrar till konstruktionen av verkligheten eftersom det är genom språket vi skapar representationer av verkligheten, så kallade diskurser. Dessa representationer är aldrig enbart speglingar av en objektiv verklighet utan just representationer av denna verklighet. Med detta menas dock inte att en fysisk verklighet inte finns, men dess innebörd och mening erhålls endast genom diskurser. Diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. Således ges verkligheten olika innebörd beroende av vilken diskurs individen ingår i. Diskurser betecknar och konstruerar den sociala verkligheten genom att ge verkligheten mening samtidigt som diskurser formas och uttrycker aspekter av denna verklighet. Således står diskurser i ett dialektiskt förhållande till den sociala verkligheten, samhället. Diskurser kan förstås som ett nät av mönster som är sammanlänkade med varandra till en helhet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7-30).

Diskursanalysen kan sägas vara en texttolkningsstrategi. I diskursanalysen är det inte textens budskap som är centralt utan fokus är på vad texten ingår i för större sammanhang. Detta eftersom textens mening ges utifrån vilka texter som omger den och som den relateras till. Dock kan även det motsatta gälla, det vill säga att hela diskurser kan blottläggas utifrån enskilda texter. Diskursanalysen fokuserar på motsatsförhållanden och ter sig mer lämpad för att blottlägga hegemoniska förhållanden i samhället än att belysa enskilda aktörer (Bergström & Boréus, 2000, s. 29). Diskursanalys rymmer ett antal olika metodologiska angreppssätt, varav den kritiska diskursanalysen (CDA) är ett.

Faircloughs tredimensionella modell för analys

Den kritiska diskursanalysen är en analysmetod som ofta förknippas med lingvisten Norman Fairclough (i Winther Jørgensen & Phillips, 2000) och med samhällskritik. Då en analys av en text skall genomföras inom ramen för den kritiska diskursanalysen måste varje kommunikativ händelse (text) analyseras utifrån de tre analysnivåerna *text*, *diskursiv praktik* och *social praktik*. Detta eftersom varje kommunikativ händelse består av de tre dimensionerna. Den kritiska diskursanalysen eftersträvar att tydliggöra förbindelsen mellan språkbruk och social praktik, vilket genomförs med fokus på de diskursiva praktikernas funktion i upprätthållandet och förändringen av den sociala ordningen (Ibid., s. 73f). Denna uppsats befinner sig utifrån detta resonemang framförallt på mesonivå, men även delvis på makronivå, då den inte på djupet studerar texten såsom mikroanalysen gör.

Analysmetoden ”ställer upp teorier och metoder för att teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 66). Enligt Fairclough bör den kritiska diskursanalysen sträva efter att blottlägga de ideologiska diskurser som bidrar till att upprätthålla ojämlika maktförhållanden i samhället. Detta kan göras genom att en tredje dimension tillförs diskursanalysen, elementet ”social praktik”. Till skillnad från andra diskursteoretiker menar Fairclough att diskurser både konstituerar och konstitueras eftersom de både påverkas av och påverkar sociala strukturer. Dock är diskurser bara en aspekt bland flera tänkbara aspekter i den sociala praktiken (Ibid., 2000, s. 69).

Figur 1 Faircloughs tredimensionella modell för analys

Modellens element förklaras som följer:

Text som diskurs: Textens egenskaper och dess lingvistiska uppbyggnad. Texten kan utgöras av tal, skrift, bild eller en blandning av det. Fairclough benämner detta fall av språkbruk som ”kommunikativ händelse” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.74ff). I den aktuella uppsatsen består texten av artiklar från dagspress och den fackliga tidskriften.

Diskursiv praktik: Inom den diskursiva praktiken förbinds texten med produktions- och konsumtionsprocesser. Det är inom den diskursiva praktiken som texter produceras. Diskursiv praktik innehåller det dialektiska förhållandet mellan textproducent och textkonsument. En text kan produceras inom en institution så som exempelvis en medieinstitution, för att sedan distribueras och mottas av textkonsumenter. Texter formar och formas av social praktik endast genom den diskursiva praktiken (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.74ff). Vår studie utgörs delvis av en analys av förhållandet mellan textproducent och textkonsument inom den diskursiva praktiken. Textproducenter är de som uttalar sig om det studerade sociala problemet i texterna och textkonsumenter är de som förväntas ta del av texterna, det vill säga tidningsköpare eller tidningsmottagare.

Diskurs som social praktik: Social praktik utgörs av den omgivande kontexten som den kommunikativa händelsen är en del av. Social praktik innefattar både diskursiva samt icke-diskursiva sociala och kulturella relationer. Ett exempel på diskursiva sociala och kulturella relationer kan här vara institutionella förutsättningar för svensk dagspress samt det sociala arbetet. Ett exempel på icke-diskursiva sociala och kulturella relationer kan utgöras av ekonomiska betingelser. Genom den sociala praktiken integreras lingvistik och samhällsvetenskapen då Fairclough menar att det är nödvändigt att tillföra en samhällsvetenskaplig teori när analys av denna dimension skall göras (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.74ff). I denna uppsats är socialkonstruktivism den teoretiska basen. Fokus ligger på hur ett fenomen genom kommunikativa händelser (texter) formuleras eller inte formuleras som ett socialt problem.

Begrepp inom CDA - Critical Discourse Analysis

Diskurs - består av tre olika funktioner: en innehållslig dimension, en relationell funktion som består av att det inom diskursen skapas relationer mellan grupper samt en funktion som består av att konstruera identiteter (Bergström & Boréus, 2005, s. 322).

Ideologiska diskurser – är betydelsekonstruktioner som bidrar till upprätthållandet av ojämlika maktförhållanden genom att producera, reproducera och transformera dessa. Diskurser är mer eller mindre ideologiska och det kan vara svårt att dra gränsen dem emellan.

Hegemoni – är inte endast att en diskurs är förhärskande utan en förhandlingsprocess mellan och inom olika diskurser vari betydelsekonsensus skapas. Begreppet erbjuder ett sätt för att analysera hur diskursiv praktik ingår i en större social praktik som även innefattar maktrelationer. Med hegemoni avses den ständigt pågående kamp mellan olika diskurser som bidrar till upprätthållandet av en diskursordning (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.80).

Diskursordning – är hur olika diskurser förhåller sig till varandra och förhållandet inom en diskursiv institution, exempelvis medieinstitutionen (Bergström & Boréus, 2005, s.324).

Interdiskursivitet – är ett begrepp för att analysera diskursens roll i sociala förändringsprocesser. Förekomsten av interdiskursivitet kan delas upp i konventionell diskursiv praktik och kreativ diskursiv praktik. Den förstnämnda avser det förhållande där diskurser blandas på konventionellt vis, vilket är en motor i upprätthållandet av den förhärskande diskursordningen och därmed den rådande sociala ordningen. Den kreativa diskursiva praktiken avser det förhållande där diskurser blandas på ett nytt och mångfacetterat sätt, vilket är ett tecken på och en motor i diskursiv och därmed sociokulturell förändring (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s.77).

Uppsatsens empiri

Datainsamling, urval och avgränsningar

Uppsatsens empiri består av texter från dagspress, en facktidskrift och en forskningstidskrift. Dagspressens texter har hämtats ifrån Svenska Dagbladet (SvD), Dagens Nyheter (DN),

Expressen (Expr) och Aftonbladet (AB). Denna avgränsning har gjorts utifrån att de är de fyra största rikstäckande svenska dagstidningarna och att de därmed kan förmodas återspegla den nationella diskursen kring hedersrelaterat våld på ett för denna uppsats användbart sätt. En skillnad mellan de fyra dagstidningarna är att de brukar sägas ha olika politisk färg, men då författarnas avsikt inte är att jämföra dagstidningarna påverkas inte uppsatsens resultat av detta. Den valda facktidskriften är *Socionomen* och den valda forskningstidskriften är *Socialvetenskaplig tidskrift*. *Socionomen* är en facktidskrift för kvalificerat socialt arbete. År 2006 uppgick *Socionomens* upplaga till 9900 exemplar (Tidskriften *Socionomen*). *Socialvetenskaplig tidskrift* ges ut av FORSA (Förbundet för forskning i socialt arbete) och är den ledande svenska tidskriften som följer den vetenskapliga utvecklingen inom det sociala området. Den utkommer med fyra nummer per år (Socialvetenskaplig Tidskrift).

Artiklarna har sökts via databaserna Mediearkivet, Presstext och ArtikelSök och omfattar tiden mellan 1987-01-01 och 2007-10-13. Den första artikeln som innehåller något av sökorden i de ovan nämnda dagstidningarna publicerades dock först 1997. De sökord som har använts är ”hedersvåld”, ”hedersmord”, ”hedersshot”, ”hedersbrott” och ”hedersproblematik”. Ursprungligen användes sökordet ”heder*” men antalet träffar var så stort att resultatet var oanvändbart. Facktidskriften *Socionomens* tidigaste artikel publicerades 2002. Forskningstidskriften *Socialvetenskaplig tidskrift* har inte publicerat någon artikel som innehåller något av sökorden. Antalet sökord utökades därför genom att inkludera ”honour killing”, ”arrangerade äktenskap”, ”tvångsäktenskap”, ”patriark*” och ”mäns våld mot kvinnor”. Avsikten med detta var att minimera risken att relevanta texter skulle förbises. Då fortfarande inga relevanta träffar hittades utökades sökningen genom att databaserna Academic Search Premier, KVINNSAM och Libris inkluderades. Inte heller detta gav något resultat utifrån uppsatsens syfte och två förklaringar till detta torde vara möjliga. Antingen har inga texter som skrivits av forskare om hedersrelaterat våld publicerats (utöver de som är inkluderade i uppsatsens empiri) eller så har forskare producerat och publicerat texter om hedersrelaterat våld som inte innehåller något av uppsatsens sökord. Utifrån ovan nämnda sökningar är grunden för denna uppsats 1121 artiklar.

Ytterligare en avgränsning har gjorts genom att endast artiklar som berör hedersrelaterat våld i Sverige eller svenska medborgare som drabbats av hedersrelaterat våld i andra länder används. Avgränsningen faller sig naturlig då syftet med uppsatsen är att belysa diskursordningen kring ett socialt problem i Sverige. Vidare har bok-, TV- och teaterrecensioner samt insändare valts bort då dessa i detta sammanhang blir sekundärkällor. Empirin består av artiklar från samtliga delar av tidningarna, det vill säga det görs ingen åtskillnad mellan exempelvis ledare och nyhetsrapportering. Efter urvalet är antalet aktuella artiklar som ligger till grund för uppsatsen 546 stycken.

Bearbetning av empirin

Utifrån diskursanalysen kan samhällsfenomen studeras genom att fokusera på språket. Med texter (kommunikativa händelser) som grund är uppgiften att se mönster som sedan kan säga något om vilka de sociala konsekvenserna blir. Metodologiskt har diskursanalysen en del begränsningar vilket ställer krav på forskarens förmåga att konstruera egna analysverktyg. Vid konstruktionen av analysverktyg är det dock ytterst studiens syfte som är avgörande (Bergström & Boréus, 2005, s. 329). I denna studie är syftet att försöka skildra hur ett socialt problem formuleras och vilken eller vilka diskurser som det består av. Som analysverktyg har

vi därför valt att använda Faircloughs tredimensionella analysmodell samt ett antal begrepp från CDA.

Inledningsvis bearbetades texterna med syftet att se mönster och teman i materialet. Efter denna närläsning konstruerades ett schema i tabellform (se bilaga 1) som redskap för en mer systematisk tolkning av artiklarna. Schemat bygger på uppsatsens frågeställningar, Faircloughs kritiska diskursanalys (se exempelvis Winther Jørgensen & Phillips, 2000) och de teman som författarna funnit genom närläsningen. Att schemat byggde på Faircloughs kritiska diskursanalys innebär här att det sökte besvara frågor kring textens utformning, textens producenter samt förhållandet mellan dessa och den sociala verkligheten. I detta sammanhang är det av vikt att understryka att schemats indelning inte bygger på några objektiva avgränsningar utan snarare på avgränsningar konstruerade av uppsatsförfattarna. Vidare kodades artiklarna utifrån schemat och resultatet sammanställdes i Excel.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitetskrav och diskursanalys

Validitet handlar om huruvida forskaren undersökt det denne utger sig för att undersöka (Kvale, 1997, s. 215). Utifrån ett socialkonstruktivistiskt filosofiskt perspektiv ter sig frågor om validitet som problematiska. Eftersom det inte existerar en objektiv sanning utan verkligheten är en social konstruktion och sanning är den för stunden rådande diskursen i en viss kontext så förefaller den analys som forskaren producerar bara vara en av många tolkningar av undersökningsmaterialet. Således kan inte forskaren göra anspråk på att komma med ”sanningen” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 29).

I den kvalitativa studien är validitetsfrågan huruvida undersökningen som utförs för att besvara en viss frågeställning verkligen kan besvara den ställda frågan. Därmed torde validitet i den kvalitativa undersökningen kunna formuleras såsom huruvida den metod som används är lämplig för att besvara frågeställningen. Då socialkonstruktivismen menar att samhällskunskapen inte ägnar sig åt studier av objektiva fakta där forskaren objektivt kan bedöma dessa fakta blir forskaren och dennes förförståelse viktig. Som diskuterats i tidigare avsnitt kan forskaren genom att göra sig medveten om sin egen förförståelse öka validiteten genom att exempelvis vidga sin förståelse av i vilket kontext forskningen äger rum (Bergström & Boréus, 2000, s. 36).

I denna uppsatts rör validiteten undersökningens metod, huruvida det empiriska materialet är representativt samt forskarnas medvetenhet om den egna förförståelse. Frågan är således om diskursanalys som metod samt de valda texterna som empiri gör det möjligt att besvara uppsatsens frågeställningar? Ett sätt att öka validiteten är att göra undersökningen mer genomskinlig genom att redovisa representativa exempel från empirin, vilket i detta fall utgörs av tidningsartiklar. Vidare bör undersökningen innehålla detaljerade redogörelser för hur tolkningen skett eftersom läsaren då ges möjlighet att följa analytiska påståenden från texten (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 123). Således är frågan om de texter som ligger till grund för analysen är representativa för det författarna vill uttala sig om. Då denna diskursanalys baseras på samtliga artiklar som innehåller något/några av sökorden förefaller det vara god validitet i denna undersökning.

Reliabilitet och diskursanalys

Reliabilitet handlar om undersökningens tillförlitlighet, huruvida forskaren varit tillräckligt noggrann i undersökningens alla led. Om reliabiliteten är god skall således samma resultat uppnås oavsett vem som utför undersökningen om den görs på samma sätt av samma fenomen. Här aktualiseras åter problemet med socialkonstruktivismens filosofiska antaganden om huruvida objektivitet är möjlig eller inte. Då forskaren aldrig kan förhålla sig objektiv till det denne undersöker förefaller kravet på intersubjektivitet, det vill säga samma resultat oavsett vem som utför undersökningen, som orimlig. I diskursanalysen är tolkningsaspekten en fråga om reliabilitet och det är därmed viktigt att tolkningen föregås av noggrann läsning utifrån syftet med undersökningen. Det bör framgå klart och tydligt hur forskaren nått sina slutsatser samt att det förs välgrundade argumentationer för tolkningen. Tolkningarna bör underbyggas med citat från och referat av texter (Bergström & Boréus, 2000, s. 37).

Reliabilitet kan även diskuteras i form av intrasubjektivitet, det vill säga om samma forskare får samma resultat vid olika undersökningstillfällen. Det handlar således om att forskaren måste vara konsekvent i sin analys. Tolkningen måste bygga på konsekventa bedömningar. Då en aspekt av den aktuella undersökningen behandlar jämförelse blir det synnerligen viktigt att uppnå god intrasubjektivitet. I annat fall skulle skillnader kunna förklaras med att det egentligen rörde sig om en inkonsekvent bedömning (Bergström & Boréus, 2000, s. 37). För att uppnå god intrasubjektivitet har texterna bedömts och lästs av båda författarna vid olika tillfällen och vid upprepade tillfällen. Data har även sökts i de olika databaserna vid olika tillfällen av båda författarna för att minimera risken att någon relevant artikel skulle missas. Vidare eftersträvar författarna att ge detaljerade beskrivningar angående tillvägagångssätt och beskrivningen av analys. Analysen innehåller beskrivande citat och referat av de aktuella texterna. Författarna är av den övertygelsen att de redovisade tolkningarna endast är en tolkning av många möjliga. Att just dessa tolkningar gjorts är beroende av de diskurser vi ingår i och den förståelsen vi burit med oss.

Generaliserbarhet och diskursiva studier

Att tala om generaliserbarhet utifrån diskursanalyser och andra kvalitativa studier är inte att tala om generaliserbarhet i gängse objektivistisk mening. Då forskarens egen kontext påverkar vilka tolkningar som görs är resultatet beroende av vem forskaren är och i vilken kontext denne befinner sig i. Å ena sidan är inte generaliserbarhet ett mål i sig för diskursiva studier (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 28f). Å andra sidan finns det olika former av generaliserbarhet. Den analytiska generaliserbarheten utgör en form som handlar om huruvida forskarens bedömning är välöverlagd i relation till teorin och i vilken utsträckning som resultatet kan ge vägledning i andra situationer (Kvale, 1997, s. 209ff). Forskning om sociala problem och massmedier har pågått under relativt kort tid i Sverige. Enligt vår mening kan denna analys vara användbar om den för kunskapen framåt och förstärker kunskapsområdet, media och konstruktionen av ett socialt problem. Då analyser av mediekonstruktioner av sociala problem sällan görs utifrån den första artikeln och över tid torde detta vara möjligt med denna uppsats.

Metodologiska problem

Som tidigare diskuterats finns åsikten att det föreligger inneboende svårigheter med att utföra en analys utifrån en socialkonstruktivistisk ansats. Det rör sig om ett grundläggande vetenskapsfilosofiskt problem. Om verkligheten är socialt konstruerad och sanning är diskursivt skapad hur förhåller sig då forskaren till de egna resultaten? Forskarens position i förhållande till undersökningsfenomenet bestämmer delvis vad forskaren kan se, men det finns alltid andra positioner som kan intas och andra ”sanningar” kommer ses (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 28f). Författarna till uppsatsen är medvetna om att resultatet endast är *en* bild av verkligheten och att författarna även bidrar till konstitueringen av diskursen genom resultatet. Kritik riktas mot diskursanalysen (och all kvalitativ forskning) som alltför subjektiv. Kritiken består delvis av antagna validitets- och reliabilitetsbrister. Dock är diskursanalysens vetenskapliga utgångspunkt att objektivitet inte är möjlig i en positivistisk mening. Därmed är diskursanalysens ansats inte heller att presentera en objektiv sanning. Validitets- och reliabilitetsfrågor kan hanteras genom att studien har en hög grad av intrasubjektivitet och transparens (Bergström & Boréus, 2000, s.352). Detta är något som denna uppsats eftersträvar i hög grad.

Beträffande denna uppsats hade det varit möjligt att inkludera TV-program som behandlar ämnet *hedersrelaterat våld*, även bilder hade varit möjliga att inkludera i det empiriska materialet. Ett rimligt antagande är att detta hade givit en mer nyanserad bild av det studerade sociala problemet. Risken att en utvidgning av empirin hade resulterat i en helt annorlunda bild ter sig dock inte trolig med tanke på att den aktuella empirin är spridd över en relativt lång tidsrymd.

Resultatredovisning och analys

I följande kapitel presenteras resultatet av bearbetningen av uppsatsens empiriska material samt analysen av resultatet. Författarnas ambition är här att besvara uppsatsens syfte, att genom en diskursanalys försöka skildra hur fenomenet hedersrelaterat våld formulerats som ett socialt problem i dagspress samt i facktidskriften *Socionomen*.

Inledningsvis återfinns en redogörelse för kvantiteten av det genomgångna materialet. Sedan presenteras en bild av diskurserna om hedersrelaterat våld samt av diskursordningen inom fältet. Kapitlet är uppbyggt så att bilden i dagspressen presenteras först och den följs sedan åt av bilden i *Socionomen*. Efter detta följer en analys av den diskursiva praktikens förhållande till den sociala praktiken. Kapitlet avslutas med att resultaten kopplas till forskningsfältet om media och konstruktionen av sociala problem samt därefter en sammanfattning av resultat och analys.

Textmaterialet

Inledningsvis presenteras en tabell som redovisar antalet publicerade artiklar om hedersrelaterat våld baserade på sökningen utifrån de fem sökorden; ”hedersvåld”, ”hedersmord”, ”hedersshot”, ”hedersbrott” och ”hedersproblematik”.

År	Sv D	DN	Aftonbladet	Expressen	Socionomen	Summa/år
1997	2	1	6	4	0	13
1998	1	1	3	2	0	7
1999	2	1	6	0	0	9
2000	13	18	22	33	0	86
2001	17	27	14	26	0	84
2002	86	85	113	118	4*	402
2003	44	23	34	34	0	135
2004	51	28	11	52	4	146
2005	30	37	14	25	1	107
2006	50	40	29	39	1	159
2007	24	19	23	22	1**	88
Totalt	302	259	238	316	6	1121

* Alla publicerade i samma nummer, häfte nr3

** En bokrecension

Tabell 1. Tabell över antalet publicerade artiklar i ämnet hedersrelaterat våld i utvalda tidskrifter under studieperioden 1997-2007.

Efter ytterligare avgränsningar består resultatet av totalt 546 artiklar som omfattar åren 1997 till 2007. Dessa avgränsningar är de som tidigare nämnts i teori- och metodkapitlet, men även ytterligare en som är ett resultat av närläsningen av artiklarna. Artiklar som använder ett sökord utan att för den delen handla om hedersrelaterat våld har valts bort då dessa inte bidrar till att belysa hur hedersrelaterat våld formulerats som ett socialt problem. Denna avgränsning visade sig utgöra en mängd artiklar, vilket torde kunna tala för att fenomenet allmänt varit populärt att referera till under den studerade tidsperioden.

Flest texter producerades under år 2002 och följande år sjunker antalet texter för att öka igen under år 2006. År 2007 har antalet artiklar åter sjunkit. Mätningarna under 2007 sträcker sig dock endast fram till den 13 oktober och därmed går det inte att med säkerhet uttala sig om det nämnda året. Sannolikt kommer dock det slutgiltiga antalet bli lägre än år 2006, om inte ett nytt fall av hedersrelaterat våld uppmärksammas eller något annat oförutsägbart inträffar. Den sammantagna bilden visar att antalet texter i stor utsträckning påverkas av att ett (heders)mord uppmärksammas och av en eventuellt efterföljande rättegång. Innehållet i texterna under de år med störst antal artiklar är i högre grad än andra år homogent. Att antalet artiklar i ämnet hedersrelaterat våld är störst år 2002 påverkas således av att mordet på Fadime Sahindal sker i början av detta år.

Diskurser om hedersrelaterat våld i dagspress

Textproducenter

Författarna till artiklarna är dem som producerat texten och i denna uppsats benämns de således textproducenter. I de fall som någon annan än textproducenten står för diskursen eller begreppsanvändningen utgör även denne en textproducent. Således kan en text tillskrivas fler producenter i analysen av texterna än vad som var det ursprungliga förhållandet. Vem som utgör den ursprungliga textproducenten är därmed inte på något sätt avgörande för uppsatsens analys. Textproducenterna är frekvent indelade i olika kategorier och dessa benämns som: journalister, debattörer, berörda (består av de som personligen utsatts för fenomenet), politiker, ideella organisationer, rättsväsendet, myndigheter, forskare och forskare inom socialt arbete. Vanligast i dagspress är att journalister uttalar sig och efter det följer i turordning debattörer, politiker, ideella organisationer och forskare. Då textproducentkategorin forskare i socialt arbete utgör en till antalet texter liten kategori har författarna valt att vid vissa tillfällen redovisa denna grupp tillsammans med kategorin forskare. Vid de tillfällen kategorin forskare i socialt arbete redovisas enskilt görs detta för att särskilt belysa delar av det sociala arbetets roll i sammanhanget.

Textproduktion och begrepp

Benämningen av det sociala problemet skiftar mellan textproducent och över tid. För att få en överblick av resultatet placerades de begrepp som bedömdes vara likvärdiga in i sex kategorier efter noggrann textläsning; hedersmord, ”så kallat hedersmord”, mord, mord i hederns namn, hedersrelaterat mord och icke kategoriserat mord. Hur det sociala problemet benämns är en del av den kommunikativa händelsen (texten) och därmed en del av diskursen.

Hedersmord En kategori benämns hedersmord och den inkluderar alla ord som börjar med heders- och som avslutas med mord, hot, våld och brott. Andra avslutande ord förekommer men de är mer ovanliga. Det är sålunda frågan om ett hopsatt ord. Skälet till att detta begrepp utgör en egen kategori är att det är mer vanligt förekommande än övriga begrepp samt att det indikerar att textproducenten inte tvekar inför vilket begrepp som är lämpligast att använda för det sociala problemet.

”Att bestraffa en man som utfört hedersmord räcker inte.” (Awla, SvD, 2001-02-05).

”Man måste våga prata om hedersmord därför att de finns.” (Pekgul, DN, 2002-04-04).

”**Så kallat hedersmord**” En andra kategori består av de två begreppen så kallat hedersmord och hedersmord inom citationstecken, det vill säga ”hedersmord”. Även här inkluderas de tillfällen där artikeln berör heders- brott, hot eller våld. Anledningen till att dessa två begrepp faller inom samma kategori är att de antingen visar på att producenten inte delar synen på vad som menas med heder eller att producenten inte säkert vet vilket begrepp som är lämpligast att använda.

”Nu protesterar unga kurder mot ”hedersmord”. ” (Wahldén, SvD, 2000-11-23).

”Kurdiska ungdomar kritiserar nu de så kallade hedersmorden.” (Roos, Expr, 2000-12-01).

Mord Den tredje kategorin består av de fall där det sociala problemet benämns som mord. De textproducenter som förespråkar denna benämning nämner förvisso ordet heder i texten, men då detta endast sker för att producenten ifrågasätter bruket av heder har dessa benämningar inte räknats med. Detta begrepp utgör ensamt en kategori då bruket är uttryck för att producenten tar avstånd från det gängse bruket av ordet heder.

”Inte heller bör vi använda begreppet hedersmord när vi talar om alla de kvinnor som dagligen torteras och dödas av sin make, far eller bror. Det är mord...” (”Hedersmord finns inte”, SvD, 2000-05-23).

”Kan vi också få slut på det slentrianmässiga bruket av ordet hedersmord. Det är en ytterligare kränkning av offret att myndigheter och media anammar förövarnas perspektiv. Heder har inget i sammanhanget att göra. Ett synnerligen planerat mord på en oskyldig medmänniska är vad det handlar om.” (Mattsson, AB, 2000-11-24).

Mord i hederns namn En fjärde kategori är den som innehåller begrepp såsom mord i hederns namn. Kategorin innehåller variationer som till exempel våld i hederns namn, mord i familjehederns namn och mord för hederns skull. Skälet till att detta begrepp utgör en egen kategori är dess språkliga uppbyggnad.

”Varje år blir tusentals svenska flickor och kvinnor, och en del pojkar och män, offer för hot och våld i hederns namn.” (Rydeberg & Avcı, AB, 2006-06-29).

Hedersrelaterat mord En femte kategori består av begreppet hedersrelaterat mord. Variationerna i denna kategori består av begrepp såsom hedersrelaterat liv/brott/våld och hedersrelaterad kultur. Begreppet hedersrelaterat mord har indelats i en kategori då det är ett alternativ till begreppet hedersmord. Textproducenten använder begreppet på samma sätt som de producenter som använder begreppet hedersmord, det vill säga det finns ingen tvekan inför vilket begrepp som är lämpligast att använda. I officiella sammanhang och av forskare är detta det oftast använda begreppet, vilket skulle kunna tyda på att det är det mest officiellt korrekta.

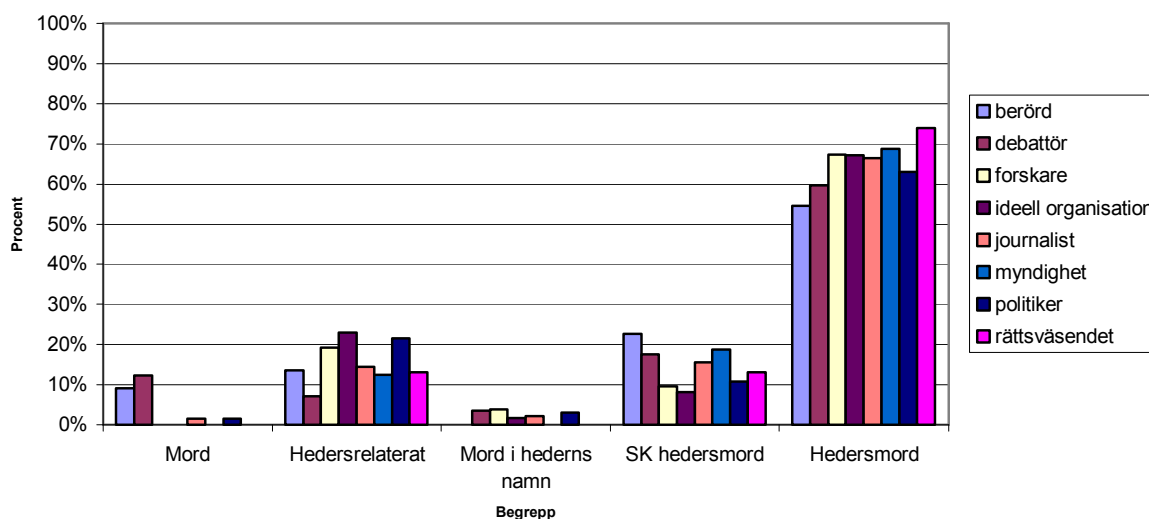
”Det skyddade boendet för ungdomar som är hotade av hedersrelaterat våld erbjuds fungerar, men problemet kvarstår att lösa. Så kan man sammanfatta en rapport från länsstyrelsen i Göteborg.” (Sandberg, DN, 2007-10-11).

Icke kategoriserat mord Den sjätte och sista kategorin utgörs av en motsägelse till ovanstående kategorisering då ett antal texter innehåller begrepp från upp till fyra kategorier, det vill säga begreppen används till synes synonymt i samma text. En del av de texter som innehåller begrepp från flera kategorier tenderar att inte problematisera beskrivningen av det sociala problemet, vilket torde kunna vara en anledning till detta bruk. Dessa texter innehåller sällan någon av de fem identifierade diskurserna och rapporterar vanligen om ett begånget mord eller från en rättegång. En annan anledning till att begrepp från flera kategorier förekommer i samma text kan vara att textproducenten vill variera sig i texten av stilistiska skäl.

Denna kategori kommer inte att redovisas i följande resultatsammanställning då den inte bidrar till skildringen av hur hedersrelaterat våld framställs som ett socialt problem i media. Enligt Faircloughs kritiska diskursanalys skall en diskurs innehålla en innehållslig funktion och en relationell funktion samt skapa sociala identiteter, vilket denna kategori enligt vår tolkning inte kan sägas göra.

Textproduktion och begrepp - sammanfattande reflektioner

Övergripande kan det sägas att bruket av begrepp från kategorin hedersmord är långt mer vanligt förekommande än bruket av begrepp från de fyra övriga kategorierna. Det totala antalet räknade begrepp är 677 stycken och 447 av dessa faller inom kategorin hedersmord (se bilaga 2). I fallande ordning följer sedan bruket av begrepp från kategorierna så kallat hedersmord, hedersrelaterat mord, mord och slutligen mord i hederns namn. En iakttagelse är att begreppet hedersrelaterat mord började användas mer frekvent först under år 2002 till skillnad från begreppen hedersmord och så kallat hedersmord som varit aktuella sedan år 1997.

Figur 2 Stapeldiagram över fördelningen av textproducenter mellan olika begreppskategorier. Forskare i socialt arbete är här inkluderat i gruppen forskare.

Vad gäller resultatet av vilket begrepp som oftast används av respektive textproducentgrupp kommer resultatet att redovisas procentuellt. Det framkommer då att textproducentkategorin

rättsväsendet oftast (74 %) använder begreppet hedersmord. I turordning följt av myndigheter, ideella organisationer och journalister. Ett resultat är att de grupper som oftast använder begrepp från kategorin hedersmord även är de som vanligast bidrar till den kulturessentialistiska diskursen. Det finns således en koppling mellan bruket av begrepp och diskursanvändning.

De textproducenter som vanligast använder begrepp från kategorin hedersrelaterat mord är ideella organisationer, politiker och forskare. Texter producerade med den diskursen som senare kommer att benämnas som den komplexa, är oftast producerade av politiker. Som ovan nämnts använder politiker även begreppet hedersrelaterat mord ofta. Det ter sig således som att det finns kopplingar mellan gruppen politiker, kategorin hedersrelaterat mord och den komplexa diskursen. Textläsningen har lett fram till resultatet att användare av begreppet hedersrelaterat mord vill markera en ståndpunkt med bruket av detta begrepp. Användarna är många gånger tydliga med att de inte vill använda begreppet hedersmord. Detta förhållande gällde framförallt under de år då användandet av begreppet hedersrelaterat mord var förhållandevis nytt. Som tidigare nämnts är begreppet hedersrelaterat våld ett begrepp som först började användas mer frekvent år 2002. Bruket av begreppskategorin mord är vanligast bland debattörer och berörda. Dessa två grupper är i princip de enda som använder kategorin och även bland dem är bruket förhållandevis litet.

Fyra diskurser om hedersrelaterat våld

Olika textproducenter använder sig av olika sätt att tala om och förklara orsakerna till det sociala problemet. Den samlade bilden är att det handlar om fyra olika förklaringsmodeller som används av textproducenterna. Dessa förklaringsmodeller återfinns i alla fyra dagstidningar. Förklaringsmodellerna består således av hur det sociala problemet artikuleras samt orsaksförklaringar till det sociala problemet. Det torde därmed kunna sägas att dessa utgör olika diskurser kring *hedersrelaterat våld* i dagspress, utifrån den kritiskt diskursanalytiska definitionen av diskurs, eftersom samtliga innehåller en ideationell funktion, en relationell funktion samt att de konstruerar sociala identiteter. Diskurserna har författarna valt att omnämna som den kulturrelativistiska, den kulturessentialistiska, den strukturella och den komplexa diskursen. Dessa benämningar är således gjorda utifrån författarnas subjektiva tolkningar av texterna.

Den kulturrelativistiska diskursen - Patriarkatets förtryck

Denna diskurs grundar sig på uppfattningen att fenomenet är ett universellt problem. Fenomenet kan inte förklaras utifrån kultur, etnicitet eller religion utan det är en följd av ett patriarkalt förtryck som i grunden ser likadant ut över hela världen. Denna diskurs innehåller även uppfattningen att orsaken är att kvinnor inte har samma grundläggande rättigheter som män, vilket föranleder en diskussion om mänskliga rättigheter.

”Det handlar istället om mäns våld mot kvinnor [...] Det är ett samhällsproblem som berör oss alla. Att påstå att morden är kulturellt betingade innebär att vi skjuter problemen bort från oss.” (Sahlin & Winberg, AB, 2000-12-09).

”Våld mot kvinnor finns i alla grupper. [...] ...som om det svenska våldet skulle vara bättre än hedersvåldet. I grunden handlar det om samma förtryck.” (Bondesson, SvD, 2007-03-19).

”Hedersmord har sin grund i vad jag hellre kallar en patriarkal tradition än kultur. [...] Våld och allt annat kvinnoförtryck innebär helt enkelt att man förvägrar kvinnan hennes mänskliga och medborgerliga rättigheter.” (Albons, DN, 1997-03-03).

Dessa två teman bildar diskursens innehållsliga dimension. Den relationella funktionen utgörs av att diskursen etablerar relationer mellan olika grupper, vilket i denna diskurs exempelvis utgörs av etablerandet av relationen mellan gruppen ”män” och gruppen ”kvinnor”. En diskurs innehåller även konstruktioner av identiteter, vilket här till exempel utgörs av konstruktionen ”kvinna” respektive konstruktionen ”man”.

”Allt våld mot kvinnor har samma grund. Oavsett om mannen är kurd, amerikansk eller svensk.” (Khaldi, Expr, 2000-01-27).

Den kulturessentialistiska diskursen - Olikhetens betydelse

Nästa diskurs innehåller temat att fenomenet förklaras bero på kultur, etnicitet och/eller religion. De texter som endast beskriver exempelvis en gärningsmans etnicitet är inte inkluderade i denna diskurs om textproducenten inte uttryckligen anger etniciteten som orsak till det begångna brottet.

”Hedersmord är ett kulturellt och religiöst arv från människans mörka tider. Detta fortlever i vissa länder i Mellanöstern och mest i muslimska länder...” (Moloudi, DN, 2002-07-28).

”De som upprätthåller hedersvåldet är koncentrerade till vissa specifika invandrargrupper.” (Svensson, Expr, 2005-12-02).

Detta tema utgör diskursens innehållsliga dimension. Det relationella innehållet består i denna diskurs av etablerandet av till exempel relationen mellan grupperna ”svensk” och ”invandrare”. De identiteter som denna diskurs konstruerar kan till exempel vara ”förövare” och ”offer”.

”Svenska myndigheter daltar med invandrare som förtrycker kvinnor.” (Gustavsson, AB, 1999-11-12).

”19-åringen mördades [...] för att hon inte ville leva efter patriarkaliska, kurdiska traditioner utan som en vanlig svensk flicka.” (Brink, SvD, 2001-01-13).

Den strukturella diskursen - Samhällets ansvar

Den strukturella diskursen innehåller delvis en kulturessentialistisk beskrivning men fenomenet förklaras ytterst bero på strukturella problem i samhället såsom exempelvis segregerade bostadsområden till följd av statens misslyckade integrationspolitik. Denna diskurs innehåller även ett tema som fördelar ansvaret för samhällets strukturella problem mellan individ och samhälle.

”...en ignorant multikulturalism som lämnar människor vind för våg. Det är i en sådan miljö som hedersvåldet blir möjligt...” (”Att den etniska integrationen”, SvD, 2003-01-24).

”Som det nu är lever många avskurna i sina förorter, som om de levde i sina hemländer. De kan leva här i 20 år utan att lära sig svenska och komma in i samhället. Detta är en tragedi.” (Kjellberg, DN, 2001-01-14).

”[de]...var eniga om att händelserna till stor del har sin förklaring i maktrelationerna i invandrade familjer. Det ökande utanförskapet driver många desperata unga invandrar män att söka sin identitet i de gamla traditionerna som tros ge dem heder och makt inom familjen.” (Irani, Expr, 1997-01-20).

Det är således detta som är diskursens innehållsliga funktion. Den relationella funktionen utgör här etablerandet av relationen mellan exempelvis grupperna ”integrerad” och ”segregerad”. En identitet som denna diskurs kan konstruera är ”marginaliserad”.

”Kanske ska vi börja tala om maktlöshetsmord i stället, vilket skulle suddas ut de etniska gränserna och beskriva vad det egentligen handlar om: mord baserade på känslan av maktlöshet. Känslan av utanförskap. Känslan av att ha förlorat kontrollen över sitt eget liv.” (Ståhlberg, DN, 2002-03-16).

Den komplexa diskursen

Slutligen, den komplexa diskursen, som innehåller förklaringar utifrån åtminstone två av de ovanstående diskurserna. Diskursens innehållsliga funktion är således att den använder två eller flera av de ovan nämnda diskurserna, inte för att ställa dem emot varandra, utan för att argumentera för fenomenets komplexitet.

”Efter alla mina samtal med Pelas syster tror jag att jag vet [...] står segregation, manliga strukturer, kulturella värderingar i vägen?” (Sahlin, Expr, 2001-05-14).

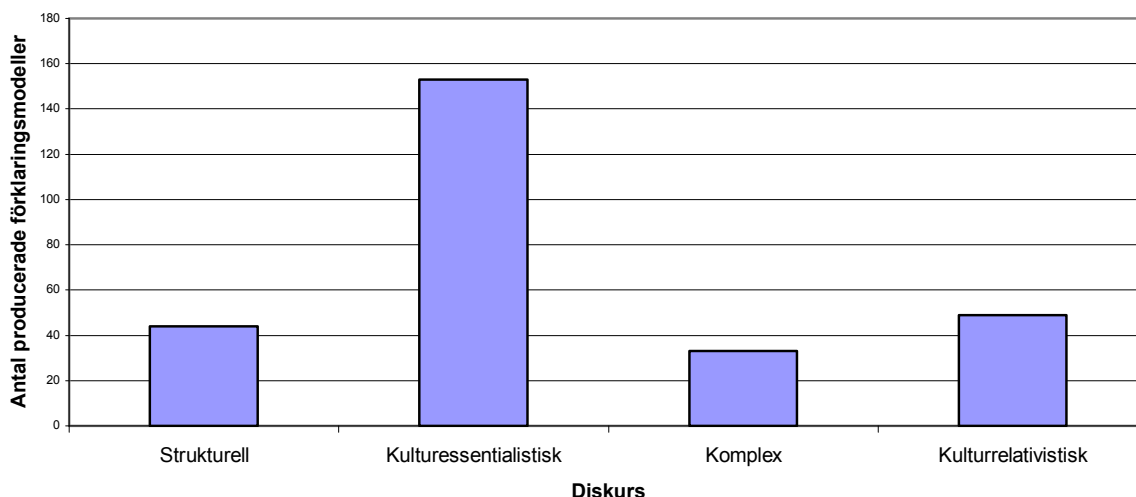
”Måste man välja mellan kulturanthropologi och feminism?” (Zern, DN, 2002-03-16).

”Det stämmer att jag fördömer allt våld mot kvinnor men jag talar också om våld som utövas i ”hederns namn”.” (Orback, DN, 2006-07-27).

De grupprelationer som etableras inom denna diskurs torde exempelvis kunna vara den mellan svensk kvinna och icke-svensk kvinna samt den mellan kurdisk man och icke-kurdisk man. Identiteter som kan konstrueras torde till exempel kunna vara den av att vara förövare eller segregerad. Då denna diskurs beskriver det hedersrelaterade våldets orsak som bestående av flera olika komponenter är det svårare att uttala sig om de relationer och identiteter som den skapar. Troligt är att de personliga erfarenheterna hos mottagaren av texten spelar stor roll för vilka relationer och identiteter som konstrueras.

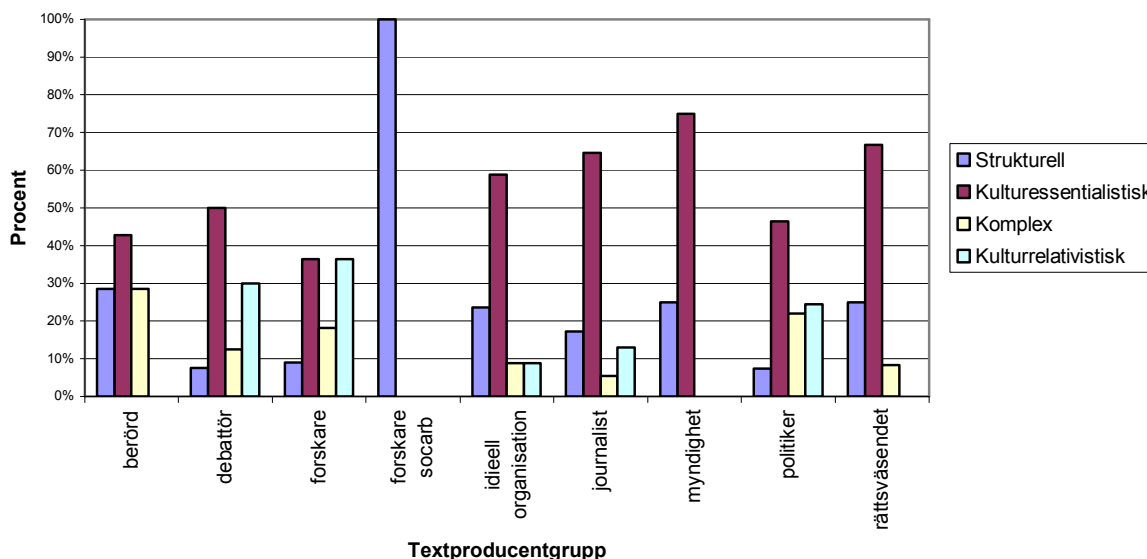
Fyra diskurser – Diskursordningen inom fältet

Det finns skillnader i användningen av dessa diskurser både vad gäller när de formuleras och vem som bidrar till dem. Den vanligast förekommande diskursen är den kulturessentialistiska, följt av den kulturrelativistiska, den strukturella och slutligen den komplexa diskursen.

Figur 3 Stapeldiagram över de olika diskursernas förekomstmönster.

Då empirin i denna uppsats består av dagstidningsartiklar är det inte så förvånande att journalister utgör den största gruppen textproducenter. Den sammantagna bilden av texterna är således att det är kategorin journalister som oftast bidrar till formuleringen av alla fyra diskurser. Det är dock relevant att redogöra för hur andra textproducenter formulerar de olika diskurserna eftersom det utifrån ett diskursteoretiskt resonemang kan bidra till en förståelse för hur diskurserna konstituerar den sociala praktiken. Resultatet kommer således att presenteras i procent i följande diagram.

Figur 4 Stapeldiagram som beskriver den procentuella fördelningen av de fyra diskurskategorierna inom varje textproducentgrupp

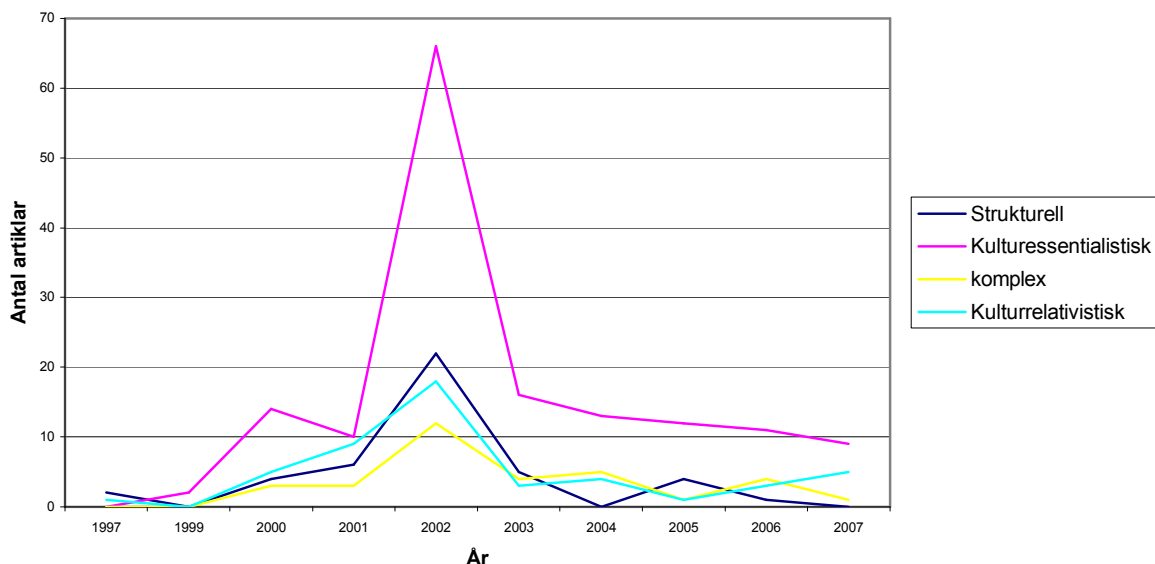
Det visar sig att forskare och debattörer är de två kategorier av textproducenter som oftast bidrar till den kulturrelativistiska diskursen. Mätt på samma sätt är berörda och politiker de grupper som vanligast medverkar till den komplexa diskursen. Myndigheter och rättsväsendet är de textproducentgrupper som oftast producerar texter med den kulturessentialistiska

diskursen. Forskare i socialt arbete och berörda utgör de textproducentgrupper som mest frekvent bidrar till den strukturella diskursen. Det finns således skillnader mellan de olika textproducerande grupperna vad gäller deras benägenhet att bidra till skapandet av de olika diskurserna kring det sociala problemet. Detta resultat stämmer väl överens med den förståelse författarna fått genom närläsningen av texterna. Forskare, som oftast formulerar den kulturrelativistiska diskursen, tenderar att oftare sätta det sociala problemet i ett omvärldsperspektiv. Detta sker mindre ofta i de texter med kulturessentialistisk diskurs och som produceras av myndigheter och rättsväsendet. I dessa texter argumenteras eller problematiseras mer sällan det sociala problemets orsak eller varande.

Resultatet påvisar att den kulturessentialistiska diskursen är den diskurs som formuleras oftast under alla de studerade åren, oavsett textproducent. Två grupper av textproducenter avviker emellertid från detta. Den ena är gruppen med forskare som lika ofta använder den kulturessentialistiska som den kulturrelativistiska diskursen. Den andra är gruppen med forskare inom socialt arbete som endast använder den strukturella diskursen, dock har denna grupp enbart producerat två texter.

Förändring över tid

Den sammantagna bilden av dagspressen över tid visar en förändring i texternas innehåll gällande det sociala problemet. De inledande texterna mellan åren 1997 - 2000 består i huvudsak av olika förklaringar till det sociala problemet och en diskussion om förklaringarnas relevans. År 2002 sker ett mord som får medial uppmärksamhet och texterna ökar i antal och handlar i stor utsträckning om rapportering kring mordet. Den mediala debatten kring orsaksförklaringarna blir mer samstämmig under denna tid. I följande diagram redovisas förändringen över tid i användningen av diskurserna.

Figur 5 Linjediagram som visar hur diskurs- (antalet) inom varje kategori förändras över studieperioden

De olika diskurserna används i olika stor utsträckning under de aktuella åren. De första diskurserna som produceras i dagstidningsartiklarna är den strukturella och den kulturrelativistiska, vilket följaktligen innebär att det tillkommer diskurser över tid. Dessa är den

kulturessentialistiska och den komplexa diskursen. Av resultaten framgår att den strukturella diskursen användes mer frekvent under år 2002 för att sedan helt eller delvis avta. En tänkbar förklaring till detta är att 2002 är ett valår. Texterna bekräftar detta antagande då de till stor utsträckning handlar om svensk integrationspolitik.

”Med segregationen vänder sig många inåt till familjen och hederskulturen förstärks. I många fall är den starkare här än i Kurdistan...” (Kärrman, AB, 2002-07-25).

”Innan en invandrartjej går samma väg som jag kan myndigheterna hindra det genom att redan i lågstadiet se till att deras föräldrar kommer in i samhället, se till att de går i skolan och lär sig svenska.” (Allt jag vill är att leva normalt, AB, 2002-08-05).

År 2001 utmärker sig som det år då den annars hegemoniska kulturessentialistiska diskursen utmanas av de resterande diskurserna. Den kulturrelativistiska står för det största hotet. Som inget annat år produceras i stort sett lika många texter av en till den kulturessentialistiska diskursen utmanande diskurs. Författarnas textläsning bekräftar att texterna detta år i hög grad präglas av intensiv debatt kring vilken diskurs som är den sanna. Ytterligare en observation är att textproducenterna i större utsträckning än något annat år är noga med att poängtera att deras diskurs inte är förenlig med någon annan diskurs.

Anledningen till att år 2001 utmärker sig torde kunna vara att det i media särskilt uppmärksammade mordet på Fadime Sahindal sker i början av år 2002. Fram till mordet på Fadime Sahindal präglas debatten av att det finns producenter som menar att den kulturessentialistiska diskursen är den enda rimliga och av att det finns producenter som argumenterar emot detta. Efter mordet påverkas denna diskurskamp genom att allt fler flickor som utsatts för hedersrelaterat våld producerar texter som innehåller den kulturessentialistiska diskursen. Den påverkas även av att det produceras ett antal texter som innehåller uppmaningen att sluta diskutera orsakerna till det sociala problemet och istället hjälpa de berörda. Från och med år 2002 råder det således konsensus kring att den kulturessentialistiska diskursen är den rådande och i och med detta blir den hegemonisk.

Texter innehållande krav på samhällsåtgärd ökar under de studerade åren och socialtjänsten börjar omnämnas mer frekvent med tiden. Under de senare åren påträffas ett antal texter om rapportering kring utfallen av olika statliga insatser. Detta visar på att de ställda kraven på samhällsåtgärd lett till faktiska insatser gjorda på uppdrag av staten. Studiens resultat visar således att antalet texter som berör samhällsåtgärder ökar över tid, bortsett från de första åren då antalet var förhållandevis högt. Dock bör det påpekas att antalet texter dessa år var av ringa mängd. Textläsningen bekräftar bilden av att texternas innehåll förändras över tid genom att producenterna allt mer för in en diskussion kring samhällsåtgärder.

”...kräver att Sverige stoppar våldet mot invandrarkvinnor. Politiker måste vakna. Det behövs strängare lagar...” (Vallgren, AB, 2001-12-16).

”Från 2003 har regeringen avsatt pengar för att bygga upp skyddat boende i de tre storstadslänen. [...]...Men målet är ju inte skyddet i sig utan att de som ingår i systemet ska kunna leva fritt i samhället med tillgång till de mänskliga rättigheter vi alla ska ha.” (Sandberg, DN, 2007-10-11).

Om krav på samhällsåtgärd och rapportering om samhällsåtgärd delas upp i två olika kategorier är bilden att det sker en ökning av krav på samhällsåtgärder men att de sista åren, 2005 - 2007, domineras av texter som innehåller rapportering kring resultat av olika insatser

och åtgärder. De textproducenter som oftast ställer dessa krav är i fallande ordning journalister, politiker och ideella organisationer. Då denna uppsats utgår från socialkonstruktivistiska antaganden om konstruktionen av sociala problem kan det tolkas som att det hedersrelaterade våldet i och med att olika aktörer ställer krav på åtgärder konstrueras som ett socialt problem i media.

Det sker även en förändring över tid i fråga om den grupp som förväntas vara drabbad av det hedersrelaterade våldet genom att nya utsatta inkluderas, däribland pojkar. Texterna handlar sammantaget i stor utsträckning om rapportering kring mord. Ett antal texter består även av intervjuer med personer som är berörda av det hedersrelaterade våldet. Sammanfattningsvis kan sägas att det sociala problemet omtalas både på individnivå och utifrån ett samhällsperspektiv i texterna.

Fyra diskurser – en sammanfattning

Sammanfattningsvis identifieras fyra diskurser i dagspress. Det rör sig om två ursprungliga diskurser och två som tillkommer över tid. Ingen av de identifierade diskurserna försvinner helt från fältet även om de används i olika stor utsträckning under de studerade åren. Resultaten från studien visar att den kulturessentialistiska diskursen används oftast under hela studieperioden av samtliga textproducentgrupper, bortsett från forskare i socialt arbete som använder den strukturella diskursen. Dock är forskare i socialt arbete en liten grupp och texter producerade av denna grupp är få. Den kulturessentialistiska diskursen är den förhärskande diskursen i dagspress och endast under år 2001 utmanas den som förklaringsmodell på allvar av resterande diskurser. Studien har även funnit ett visst samband mellan textproducentgrupp och diskursanvändning. Den komplexa diskursen används oftast av textproducentgrupperna berörda och politiker, medan den kulturessentialistiska diskursen vanligen används av grupperna myndigheter och rättsväsendet. Forskare är de som i störst utsträckning använder den kulturellrelativistiska diskursen. Studien har funnit att den kulturellrelativistiska diskursen är den diskurs som tydligast konkurrerar med den kulturessentialistiska diskursen som förklaringsmodell till det sociala problemet. Texter innehållande krav på samhällsåtgärd ökar över tid för att under studiens senare år minska något.

Diskurser om hedersrelaterat våld i *Socionomen*

Textproduktion och begrepp

Resultatet från den fackliga tidskriften *Socionomen* består av totalt 12 artiklar fördelade över åren 2002 till och med 2006. Dock bör det påpekas att det allt som allt rör sig om fem tidskrifter då flera av artiklarna publicerats i samma nummer. Både under 2002 och 2004 har *Socionomen* artikelserier om hedersrelaterat våld. Artikelserien från 2002 ingår i ett temanummer som behandlar mänskliga rättigheter och den går under namnet "*Hedersmord*" och *socialt arbete*. I denna artikelserie, bestående av tre artiklar, producerar två forskare i socialt arbete varsin text. Dessa två är således två av de tre första att producera text om hedersrelaterat våld i *Socionomen*. Fem av det totala antalet texter är producerade av socio- nomer, två av texterna är producerade av myndigheter, tre texter har producerats av berörda och slutligen är två textproducenter forskare inom socialt arbete. Att inte fler forskare i socialt arbete producerat artiklar i *Socionomen* skulle kunna bero på att de istället väljer att publicera

sig i vetenskapliga tidskrifter. Dock har inga texter om hedersrelaterat våld återfunnits i *Socialvetenskaplig tidskrift*, den ledande svenska tidskriften beträffande vetenskaplig utveckling inom det sociala området.

Den vanligaste benämningen av det sociala problemet i *Socionomen* är hedersrelaterat mord. I de studerade artiklarna återfinns förvisso begrepp från alla fem begreppskategorier, dock kommer hälften av alla räknade begrepp från kategorin hedersrelaterat mord. Begrepp från kategorierna ”så kallat hedersmord” och mord i hederns namn förekommer endast en gång vardera.

Fyra identifierade diskurser om hedersrelaterat våld

De texter som är producerade i *Socionomen* använder i viss utsträckning samma diskurser kring hedersrelaterat våld som texterna producerade i de studerade dagstidningarna. Diskurser kring hedersrelaterat våld har dock endast identifierats i texter från år 2002 och år 2004. Den kulturessentialistiska diskursen med dess betoning på kultur, etnicitet och/eller religion som förklaring återfinns i fyra texter. Att strukturella problem i samhället är förklaringen till det hedersrelaterade våldet, den strukturella diskursen, är producerat i tre texter. Den komplexa diskursen, vilken utgörs av en mix av minst två av de övriga diskurserna, återfinns i en text. Den kulturrelativistiska, som betonar att allt våld som män utsätter kvinnor för är detsamma, finns överhuvudtaget inte representerad i facktidningen.

En ny diskurs som identifierats i *Socionomen* är en som uppsatsförfattarna valt att kategorisera som *autonomidiskursen*. Den text som artikulerar denna nya diskurs publiceras år 2002 och producent är en forskare i socialt arbete, Astrid Schlytter. Hon omtalas och refereras till i dagspress, men det sker dock alltid genom en tolkning av hennes texter. Vår tolkning är att hennes text bidrar till en kreativ diskursiv praktik då den bygger vidare på två av de dominerande diskurserna, den kulturessentialistiska och den kulturrelativistiska. Dessa blandas i texten på ett nytt och annorlunda sätt.

”Men hon kan även riskera att bokstavligen offras för att fadern och männen i släkten ska kunna få tillbaka sin heder och ära. Detta var vad som hände Sara och Pela.” (Schlytter, *Socionomen*, 2002: 3).

”Varför omfattar inte jämställdheten och principen om kvinnans autonomi alla medborgare och alla som bor i Sverige? Varför upprätthåller man den patriarkala traditionen med arrangerade äktenskap när man klart tar avstånd från månggiften?” (Schlytter, *Socionomen*, 2002: 3).

Diskursens innehållsliga dimension är att orsaken till det hedersrelaterade våldet är arrangerade äktenskap. Den relationella funktionen är till exempel den mellan ”förälder” och ”flicka”. En social identitet som kan konstrueras är exempelvis ”bortgift”. Den sociokulturella förändring som diskursen eftersträvar är att uppnå jämställdhet och jämlikhet för och mellan flickor genom att lagstifta bort det arrangerade äktenskapet.

Om textproducentgruppen kopplas samman med användning av diskurs visar resultatet från *Socionomen* att socionomer i tre av fyra texter använder sig av den kulturessentialistiska diskursen och i en av fyra texter den komplexa. Förutom Astrid Schlytters text finns ännu en text producerad av en forskare inom socialt arbete. Producent är Masoud Kamali och den innehåller den strukturella diskursen. En intressant iakttagelse är att båda dessa forskare konsekvent nyttjar begreppet mord.

Texterna i *Socionomen* är ofta koncentrerade kring behandling och åtgärder av det sociala problemet. I fyra texter diskuteras endast verksamheter för ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld. I åtta texter från *Socionomen* ställs krav på samhällsåtgärder. Det första år *Socionomen* publicerar en text om hedersrelaterat våld (2002) innehåller den krav på samhällsåtgärder. Under det första året innehåller samtliga texter krav på samhällsåtgärder för att sedan över tid sjunka till att år 2004 bara finnas med i drygt hälften av texterna (64%). Under år 2005 ställs ånyo krav på samhällsåtgärd i samtliga texter för att under det sista året 2006 inte förekomma alls. En tolkning av detta resultat kan vara att hedersrelaterat våld över tid konstruerats till att bli ett socialt problem och att det således inte finns någon anledning att år 2006 ställa krav på samhällsåtgärder. Det hedersrelaterade våldet identifieras som ett socialt problem av tillräckligt många i samhället och samhället har vidtagit åtgärder för att reducera problemet. Ytterligare ett resultat som talar för denna tolkning är att det i *Socionomen* inte produceras någon artikel angående fenomenet under år 2007. De texter som tidigare år producerats där har i viss utsträckning handlat om behandling av hedersrelaterat våld. Att det varken produceras texter som rör krav på samhällsåtgärder eller behandling skulle sammantaget kunna tyda på att ett nytt socialt problem konstruerats och att lämpliga insatser satts in.

Skillnader mellan diskurserna i dagspress och facktidskrift

En sammanfattning av de bilder från dagspressen och den fackliga tidskriften som presenterats ovan visar på att de identifierade diskurserna i huvudsak är desamma. Ännu en likhet dem emellan är att båda medier ställer krav på åtgärder från samhället i ett antal texter. *Socionomen* och dagstidningarna skiljer sig dock åt i fråga om hur det sociala problemet benämns. Den vanligaste benämningen av hedersrelaterat våld är i dagspress hedersmord till skillnad från i *Socionomen* där begreppet hedersrelaterat våld används oftast. En tänkbar anledning till detta kan vara att *Socionomens* förväntade textkonsumenter till stor del består av socionomer verksamma inom myndigheter. Vårt resultat har tidigare påvisat att begreppet hedersrelaterat mord kan kopplas till officiella sammanhang. Detta skulle kunna tolkas som om att textproducenter i *Socionomen* använder begreppet i större utsträckning på grund av att de förväntade textkonsumenterna i många fall utgörs av officiella tjänstemän. Ett viktigt resultat är att den första text producerad i dagspress om hedersrelaterat våld publicerades år 1997 till skillnad från *Socionomen* som först publicerade en text år 2002, alltså fem år senare än i dagspress.

En jämförelse av diskursanvändningen i dagspress och i *Socionomen* visar att den kultur-essentialistiska diskursen är den dominerande diskursen över tid i båda medierna. Det är även den diskurs som används flitigast av flest textproducerande grupper. Den textproducentgrupp som avviker från detta är både i dagspress och i *Socionomen* forskare. Dock bidrar forskare publicerade i dagspress lika ofta till den kulturessentialistiska som till den kulturellrelativistiska diskursen, medan forskarna som publicerats i *Socionomen* lika ofta formulerar en strukturell diskurs som en autonomidiskurs. Autonomidiskursen är en diskurs som inte överhuvudtaget återfinns i dagspressen. Detta är intressant utifrån det faktum att Astrid Schlytter, autonomidiskursens enda producent, vid ett flertal tillfällen refereras till i dagstidningstext. Då hon refereras till omvandlas autonomidiskursen till att bli en kulturessentialistisk diskurs. Enligt vår tolkning är det textproducenterna som står för denna omvandling och i störst utsträckning ideella organisationer. Vårt intryck är att det företrädesvis rör sig om organisationer som

arbetar för invandrarkvinnors rättigheter. En intressant iakttagelse av kopplingen dem emellan är att något sker med autonomidiskursen när den refereras till av denna typ av organisation. Från att ha varit en specifik typ av diskurs som inkluderar fler berörda och nyttjar andra begrepp så övergår den till att bli en kulturessentialistisk diskurs i deras regi. Detta skulle kunna tyda på att autonomidiskursen är en diskurs som bäst hör hemma inom det sociala arbetets institution. Å andra sidan återfinns ingen annan text i *Socionomen* som bygger vidare på autonomidiskursen. Det ter sig som om den inte fungerar som orsaksförklaring till det sociala problemet oavsett textproducent eller textkonsument. En tänkbar anledning till detta skulle kunna vara att den produceras sent (2002) i mediekonstruktionen av det sociala problemet. Under år 2001 utmanas den kulturessentialistiska diskursen på allvar, men den går segrande ur kampen och stärker sin ställning som den ”riktiga” förklaringen till det sociala problemet.

På samma sätt som autonomidiskursen inte producerats i dagspress under den studerade tiden har inte heller den kulturellrelativistiska diskursen producerats i *Socionomen*. En anledning till detta kan vara att antalet texter som producerar den kulturellrelativistiska diskursen ökade mellan år 1999 och 2001 för att sedan gå ned i antal och ligga lågt fram till år 2007 då antalet texter åter ökar. I *Socionomen* produceras texter rörande hedersrelaterat våld endast mellan år 2002 och 2006, exakt under den tidsperiod då antalet texter innehållandes den kulturellrelativistiska diskursen i dagspress är lågt. En annan anledning skulle kunna vara representanter för det sociala arbetet inte bygger vidare på denna diskurs då de utifrån sin kunskap om sociala problem redan har definierat denna orsak som ett socialt problem i sig, det vill säga att mäns våld mot kvinnor sedan tidigare är ett väl avgränsat socialt problem som inte ger utrymme för mer.

Uppsatsens fem identifierade diskurser utgör var och en ideologiska diskurser då de bidrar till upprätthållandet av ojämlika maktförhållanden i samhället genom att producera, reproducera och transformera dem.

Diskursens ordning - Diskursiv och social praktik

Enligt Fairclough (i Winther Jørgensen & Phillips, 2000) bör den kritiska diskursanalysen som tidigare nämnts sträva efter att avslöja ojämlika maktförhållanden i samhället. När de ideologiska diskurserna som bidrar till att upprätthålla de ojämlika maktförhållandena blottläggs måste en tredje dimension av texten analyseras. Denna tredje dimension utgörs av vad han kallar *den sociala praktiken* vilken innefattar både diskursiva och icke-diskursiva sociala och kulturella relationer. Ett sätt att analysera hur diskursiv praktik ingår i en större social praktik är att använda CDA:s begrepp *hegemoni*. Med hegemoni avses den ständigt pågående kamp mellan olika diskurser som bidrar till upprätthållandet av en diskursordning (s.80). Författarnas avsikt är att i detta kapitel söka belysa hur den diskursiva praktiken kan utgöra en aspekt av den hegemoniska kamp som bidrar till produktion och reproduktion av diskursordningen kring hedersrelaterat våld. Författarnas intention är även att till viss del belysa vilka konsekvenser det får för den bredare sociala praktiken.

Hegemonier – Skapandet av konsensusförhållanden

Hegemoni betyder inte endast att en diskurs är förhärskande utan innebär även en förhandlingsprocess mellan och inom olika diskurser vari betydelsekonsensus skapas. Konsensus är

dock alltid en gradfråga. Genom att konkurrerande förklaringar uppstår sås ett frö till motstånd då dessa förser individer med resurser att ifrågasätta konsensusförhållandet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 80).

De fem identifierade ideologiska diskurserna i empirin strävar alla efter att uppnå hegemonisk status kring hedersrelaterat våld. Resultatet visar på att den kulturessentialistiska diskursen används mest både över tid och av flest textproducenter. Således torde det vara ett korrekt antagande att denna diskurs är den hegemoniska diskursen i diskursordningen kring hedersrelaterat våld. Denna hegemoni har uppstått genom en förhandlingsprocess mellan den kulturessentialistiska, den kulturrelativistiska, den strukturella och den komplexa diskursen samt autonomidiskursen. I inledningsskedet stod kampen i huvudsak mellan den kulturessentialistiska och den kulturrelativistiska diskursen. Den förstnämnda användes dock oftast.

Över tid förändras förhandlingsprocessen genom att ytterligare tre konkurrerande diskurser tillkommer, som alla är resultat av tidigare diskurser. Den första, den kulturessentialistiska diskursen, är en utveckling av den strukturella och den kulturrelativistiska diskursen. Den andra, den komplexa diskursen, bygger på de tre tidigare diskurserna. Den tredje, autonomidiskursen, är en utveckling av den kulturessentialistiska och den kulturrelativistiska diskursen. Detta skulle kunna vara ett exempel på vad som inom den kritiska diskursanalysen kallas för interdiskursivitet, vilken kan delas upp i kreativ och konventionell diskursiv praktik. En kreativ diskursiv praktik består av att olika diskurstyper blandas på ett nytt och annorlunda sätt, vilket kan driva fram en diskursiv och därmed en sociokulturell förändring. En konventionell diskursiv praktik bygger på en konventionell blandning som upprätthåller den förhärskande diskursordningen och därmed sker ingen förändring i den sociala praktiken (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 77).

Vår tolkning av diskursordningen kring hedersrelaterat våld är att den kulturessentialistiska diskursen utgör en ny kreativ interdiskursiv mix som strävar efter sociokulturell förändring. Den föregås i debatten av den strukturella och den kulturrelativistiska diskursen. Den bygger vidare på den strukturella diskursen på så sätt att den förstärker den del av diskursens tema som betonar kulturen som orsak. Den bygger även vidare på den kulturrelativistiska diskursen genom att vara dess motsats. Vad gäller sociokulturell förändring skulle en tolkning kunna vara att denna nya diskurs strävar efter att tillhandahålla en tydlig orsaksförklaring som leder till att skulden till problemet läggs hos en viss grupp. Ansvar för förändring ligger således hos dem.

”Männen plågade och dödade dessa flickor med stöd av den patriarkala kultur som i tusentals år härskat i Mellanöstern [...] ingen kan få mig att tycka att den [kulturen] är lika mycket värd som till exempel den som numera råder här i Sverige!” (Svensson, DN, 2002-10-23).

Den komplexa diskursen utgör däremot, enligt vår tolkning, en konventionell interdiskursiv mix. Genom att den innehåller minst två av de tidigare diskurserna och inte blandar dessa på ett kreativt sätt så upprätthålls den dominerande diskursordningen. I och med att den inte har ambitionen att ge en tydlig orsaksförklaring strävar den inte heller efter sociokulturell förändring. Den komplexa diskursen pekar inte ut något eller någon som orsak, vilket gör att den snarare avser att upprätthålla status quo än att lägga skulden hos en viss grupp. Diskursen skulle kunna tolkas som praktisk för den styrande makten då bristen på orsaksförklaring leder till att riktade insatser blir svårare att utkräva.

”I Sverige gäller ett knippe värderingar som det bara är att ställa upp på. Man kan tycka om det eller inte, men det är bara att gilla läget. Om folk drar sig undan samhället för att slippa anpassa sig måste vi hitta sätt att tvinga in svenska värderingar. [...]Man måste komma till rätta med bostadssegregeringen, arbetslösheten och diskrimineringen...” (Sahlin, DN, 2001-06-08).

Autonomidiskursen utgör också enligt vår tolkning en kreativ interdiskursiv mix som strävar efter sociokulturell förändring. Den bygger vidare på den kulturessentialistiska diskursen genom att den till viss del anger kultur som orsak till hedersrelaterat våld. Den bygger även vidare på den kulturrelativistiska diskursen då den betonar kvinnors underordning män. Vad gäller sociokulturell förändring skulle en tolkning kunna vara att denna nya diskurs strävar efter att ge en tydlig orsaksförklaring genom att peka ut det arrangerade äktenskapet som skuld till det sociala problemet. Denna diskurs tillhandahåller även en lösning genom att driva tesen att problemet går att lagstifta bort.

År 2002 påträffas en kulturessentialistiskt reproducerande text som utökar användningen av det sociala problemet genom att inkludera utsatta pojkar. Detta medför att det relationella innehållet i diskursen utökas samt att en ny identitet konstrueras. Det ideationella innehållet i diskursen förändras emellertid inte då inget anspråk på en ny orsaksförklaring görs. Då Fairclough menar att en diskurs alltid består av dessa tre funktioner kan inte denna text bidra till en kreativ interdiskursiv blandning. En förändring som dock sker är att utsatta pojkar fortsätter att inkluderas. Denna text följs senare av texter som på samma sätt inkluderar ytterligare grupper utan att en kreativ interdiskursiv mix uppstår. De nya grupperna är homo-, bi- och transsexuella oavsett etnisk bakgrund och kön samt flickor utsatta för könsstympning och/eller tvångsäktenskap. Då dessa nya grupper inkluderas sent under den studerade tidsperioden är det svårt att uttala sig om vilka långsiktiga konsekvenser detta inslag får.

Det som sker i den diskursiva praktiken kring hedersrelaterat våld är att den kulturessentialistiska diskursen är reproducerande och den bidrar till upprätthållandet av status quo i den bredare sociala praktiken. Från år 1999 är den kulturessentialistiska diskursen förhärskande i den mediala konstruktionen av hedersrelaterat våld. År 2001 är det enda år då de konkurrerande diskurserna utgör ett reellt hot. Dock vinner den kulturessentialistiska diskursen denna hegemoniska kamp och förblir den förhärskande diskursen. De ojämlika maktförhållandena som diskursen innefattar utmanas inte och därmed sker ingen sociokulturell förändring inom den sociala praktiken. Konsekvensen blir att ingen förändring sker mellan 1999 och 2007 för dem som kan tänkas beröras av hur diskursordningen är konstruerad. De sociala identiteter och relationer mellan grupper som den kulturessentialistiska diskursen konstruerar kommer att uppfattas som givna sanningar. Genom att ofta använda beskrivningar av förövare som tillhörandes en viss etnisk, religiös eller kulturell grupp förläggs skulden och orsaken till problemet hos dem. Denna bild internaliseras både hos den utpekade gruppen och hos övriga textkonsumenter och på detta sätt kan konsensus skapas kring förklaringen.

Mediekonstruktionen av ett socialt problem och forskningsfältet

Tidigare forskning om konstruktioner av sociala problem ställer frågor om vilken typ av anspråk (*claims*) som görs, när de görs och vem som gör dem. Blumer (1971) menar att om ett fenomen skall konstrueras till att bli ett socialt problem måste det genomgå en kollektiv definitionsprocess. Resultatet av denna studie visar en bild av en företeelse i de första stad-

ierna av en kollektiv definitionsprocess. Den mediala konstruktionen av hedersrelaterat våld innehåller tydliga anspråk på att det hedersrelaterade våldet skall uppfattas som ett självständigt socialt problem. Denna tydlighet är i hög grad en följd av den mängd olika grupper som gör anspråken. Offren företräds i media av allt från politiker, forskare och ideella organisationer. Från de olika grupperna ställs krav på att samhället skall agera och åtgärda problemet. Dessa krav ökar över tid och ställs ännu under studiens sista studerade år, men har dock avtagit i antal. Om fenomenet skall fortsätta sin karriär är det dock avgörande att det erhåller allmänt stöd. Genom den stora mängd artiklar som ligger till grund för denna uppsats borde det vara rimligt att anta att det finns ett allmänt intresse och stöd för den syn på fenomenet som förmedlas i medierna.

En tydlig tendens i dagstidningsmaterialet är att anspråken på att hedersrelaterat våld skall uppfattas som ett socialt problem ökar dramatiskt då ett (heders)mord skett. Det publiceras ett stort antal artiklar och producenterna kommer från samtliga textproducentgrupper. Shaw och McCombs (1972) studier visar att det finns en stark korrelation mellan i vilken utsträckning som media fokuserar på vissa frågor och hur viktiga allmänheten anser att de är. Genom mängden av rapportering får media makten över vad allmänheten skall tänka (Ibid., s. 176-187). Utifrån deras resultat skulle det innebära att den ökning av artiklar om hedersrelaterat våld som observerats kring ett (heders)mord medför att allmänheten kommer att uppfatta företeelsen som ett socialt problem.

Pollack (2001) har myntat begreppet *mediepanik* och menar med det att media kan konstruera sociala problem genom en process i vilken en företeelse beskrivs utifrån en inomjournalistisk föreställning om vad som får människor att uppleva hot och rädsla. Att mordet på Fadime Sahindal rubriceras som ett hedersmord istället för ett kvinnomord, skulle kunna tolkas som att media beskriver företeelsen utifrån en inomjournalistisk föreställning om vad allmänheten kommer att uppleva som hotfullt. Att benämna företeelsen som ett hedersmord signalerar att det är något mer än ”bara” ett mord och att det även är en ny typ av mord. I och med detta konstruerar media en förklaring som man förväntar sig att allmänheten skall uppleva som skrämmande då den är främmande och utgör ett hot mot svenska kulturella värderingar. Pollack menar vidare att media samspelar med andra aktörer varigenom deras beskrivningar bekräftas och media åstadkommer på detta sätt den verklighet de har beskrivit. Paniken existerar i synnerhet i det institutionella samspelet mellan exempelvis medierna och den politiska offentligheten. Att i detta läge visa handlingskraft upplevs av allmänheten som positivt, vilket leder till att det blir legitimt för både medier och politiker att överskrida vedertagna gränser, menar hon (Ibid., s. 319f).

”I Sverige gäller ett knippe värderingar som det bara är att ställa upp på. Man kan tycka om det eller inte, men det är bara att gilla läget. Om folk drar sig undan samhället för att slippa anpassa sig måste vi hitta sätt att tvinga in svenska värderingar.” (Sahlin, DN, 2001-06-08).

Att citat som detta förekommer i mediekonstruktionen av hedersrelaterat våld skulle utifrån Pollacks resonemang kunna vara ett tecken på att det finns inslag av mediepanik. Något som dock talar emot detta är att den text som citatet kommer ifrån i efterhand har blivit starkt kritiserat i ett stort antal texter.

Det finns forskare som gjort gällande att det utvecklats en ny syn på sociala problem. De har refererat till ett samtida intresse för brott, farligheter och personliga berättelser samt medias roll för att tillgodose detta intresse (Meeuwisse & Swärd, 2002, s. 29). Hedersrelaterat

våld skulle kunna vara ett exempel på den nya synen på sociala problem. Om det finns ett samtida intresse för brott, farligheter och personliga berättelser tillgodoses detta av denna företeelse. Hedersrelaterat våld är brottsligt och det har ett tydligt offer och en tydlig förövare. Det finns artiklar som består av ingående beskrivningar av hur ett (heders)mord har begåtts och offrets samt förövarens personliga egenskaper.

Pettersson och Carlberg (1990) har i sin forskning kommit fram till att media har kommit att bli en självständig aktör vad gäller opinionsbildning, det vill säga de har problemformuleringsprivilegiet. Denna slutsats stämmer väl överens med Blombergs et al. (2004) resonemang då de menar att media har möjligheten att själva lansera nya sociala problem. Om media sätter dagordningen för vad som skall ses som ett socialt problem skulle detta kunna vara en förklaring till varför autonomidiskursen, som lanseras i *Socionomen*, inte får fotfäste i dagspress. Det torde kunna antas att en forskare i socialt arbetes sätt att tala om ett socialt problem borde ha ett visst inflytande över det sätt som man talar om företeelsen, men utrymmet på den arena som massmedia utgör för andra aktörer har minskat. Dagspressen har makten att påverka om vad allmänheten skall tänka och är därför inte ytterst beroende av andra aktörer för att sälja dagstidningar.

Sammanfattning av resultat och analys

I uppsatsens inledning ställdes tre forskningsfrågor som formulerats för att svara på uppsatsens syfte; finns det varierande och dominerande diskurser om hedersrelaterat våld i dagspress och fackpress och vilka är i så fall dessa, hur har de förändrats under den studerade tidsperioden samt finns det skillnader mellan diskurserna i dagspress och den fackliga tidskriften?

Vilka diskurser finns om hedersrelaterat våld?

Denna studie har identifierat fem ideologiska diskurser om hedersrelaterat våld; den kulturrelativistiska, den kulturessentialistiska, den strukturella och den komplexa diskursen samt autonomidiskursen. Utmärkande för bilden av diskurserna i dagspressen är att autonomidiskursen inte förekommer. På liknande sätt innehåller *Socionomen* alla diskurser förutom den kulturrelativistiska. Dessa diskurser utgör var och en ideologiska diskurser då de konstruerar ojämlika maktförhållanden mellan individer och grupper i samhället. Resultatet av analysen av den diskursiva praktiken påvisar att den kulturessentialistiska diskursen är den hegemoniska diskursen i båda medier från att den första gången formulerades.

Beträffande bruket av begrepp kopplat till diskurs har materialet inte visat på något tydligt samband. Begreppen hedersmord och så kallat hedersmord används redan från år 1997, medan begreppet hedersrelaterat våld börjar nyttjas mer flitigt först år 2002. Detta resultat torde kunna kopplas till diskursredovisningen genom att den komplexa diskursen produceras oftare samtidigt som bruket av hedersrelaterat våld ökar.

Hur har diskurserna förändrats över tid?

Då studien utgår från det år då ett av de aktuella begreppen används för första gången får det antas att hela mediekonstruktionen av det hedersrelaterade våldet har belysts fram till oktober 2007. Med detta menar vi emellertid inte att det är möjligt att uttala sig om huruvida det sociala problemet är färdigkonstruerat eller inte. En del av den process varigenom ett socialt

problem konstrueras består av det mottagande som det får när anspråken är gjorda. Eftersom det är ett förhållandevis nytt socialt problem finns ännu inte dokumenterad erfarenhet av vilket mottagande det fått.

Benämningen av det sociala problemet förändras delvis över tid i dagspress, genom att vissa begrepp börjar användas mer frekvent än andra. I *Socionomen* sker ingen tydlig förändring över tid gällande användningen av begreppen. En tänkbar anledning kan vara att *Socionomens* första text beträffande det hedersrelaterade våldet publiceras fem år senare än den första i dagspressen. Samtliga begrepp har då redan använts i dagspress och således etablerats i dagspresskontexten.

Under det första studerade året kunde den strukturella och den kulturrelativistiska diskursen identifieras i dagspress. Två andra diskurser har tillkommit över tid och dessa är den kulturessentialistiska och den komplexa diskursen. Dessa diskurser är båda resultat av en interdiskursiv mix av de två ursprungliga diskurserna. Den hegemoniska kamp som ägt rum mellan de fyra ideologiska diskurserna har resulterat i att den kulturessentialistiska diskursen är den förhärskande om det hedersrelaterade våldet i dagspress från och med år 1999. I *Socionomen* produceras diskurser om hedersrelaterat våld år 2002 och år 2004. Under år 2004 förändrades diskursanvändningen i *Socionomen* till att endast bestå av den kulturessentialistiska diskursen. Även här resulterar den hegemoniska kampen mellan diskurserna i att den kulturessentialistiska diskursen blir den förhärskande. Att den kulturessentialistiska diskursen är den hegemoniska får vissa konsekvenser för den bredare sociala praktiken. Vår tolkning är att den diskursivt konstruerar sociala identiteter och relationer mellan grupper och den typiska förövaren blir en kurdisk fader/bror/farbroder som är muslim från Mellanöstern. Det typiska offret beskrivs som en ung och stark svensk-kurdisk flicka. Flickan mördas eftersom hon tar avstånd från männens uppfattning om hur hon bör leva genom att istället leva som en "svensk". Bilden av vem som är offer och vem som är förövare internaliseras hos allmänheten, både hos dem som omfattas av beskrivningen och dem som inte gör det. Genom att som forskare blottlägga denna ideologiska diskurs kan man bidra till att detta ojämlika maktförhållande förändras.

Texter som innehåller krav på samhällsåtgärd blir fler över tid i dagspress. Resultaten av denna studie påvisar att texter under de senare studerade åren även till viss del består av rapporter av hur olika vidtagna samhällsåtgärder utfallit.

Vilka skillnader finns mellan diskurserna i dagspressen och i den fackliga tidskriften?

Denna studie har funnit att det finns två betydelsefulla skillnader mellan *Socionomens* och dagspressens bilder av det hedersrelaterade våldet. Den första skillnaden är att dagspressen publicerar sin första text om hedersrelaterat våld 1997, till skillnad från *Socionomen* som kommer först fem år senare. Den andra skillnaden består av att båda medier formulerar en helt egen diskurs om det sociala problemet. Autonomidiskursen, *Socionomens* egen diskurs, identifieras år 2002. Den återfinns inte i dagspress trots att dess textproducent vid ett flertal tillfällen refereras till där. Detta torde kunna förstås som att denna diskurs inte fungerar som förklaringsmodell till det sociala problemet i dagspress. Å andra sidan produceras den endast i en text i facktidskriften. En tänkbar anledning till att den inte produceras igen i media skulle kunna vara att den produceras sent i mediekonstruktionen av det sociala problemet och att den produceras året efter att den kulturessentialistiska diskursen segrat i kampen mot övriga diskurser. Den kulturrelativistiska diskursen är den diskurs som endast identifieras i

dagspress. Vår tolkning är att detta kan komma av att denna diskurs redan existerar som förklaringsmodell för ett relativt väletablerat socialt problem i det sociala arbetet, mäns våld mot kvinnor.

Utöver detta skiljer sig bilderna inte åt i någon större utsträckning. De mindre skillnader som dock synliggjorts i denna studie är att hedersrelaterat mord är ett mer etablerat begrepp i *Socionomen* än i dagspressens texter. Vidare upptas texter i *Socionomen* oftare av behandling och åtgärder av det sociala problemet än vad som sker i dagspress. De krav som ställs på samhällsåtgärder i dagspress återfinns även i *Socionomen*, dock med den skillnaden att den ökning av krav på samhällsåtgärd som återfinns i dagspress inte motsvaras i *Socionomen*. Resultatet av studien av *Socionomen* påvisar istället motsatt utveckling, det vill säga kraven på samhällsåtgärd minskar över tid. Vår tolkning är att hedersrelaterat våld etablerats som socialt problem och behandling och insatser vid denna tidpunkt (2006) finns inom det sociala arbetet.

Diskussion

Syftet med denna uppsats var att med hjälp av en diskursanalys skildra hur fenomenet hedersrelaterat våld formulerats som ett socialt problem i media. Vi valde att studera dagspress, facktidskriften Socionomen samt Socialvetenskaplig tidskrift. Resultatet visade att hedersrelaterat våld är mest omskrivet i dagspress, därefter i liten utsträckning i facktidskriften, och inte alls i forskningstidskriften. Det kan tolkas som att hedersrelaterat våld ännu inte är ett helt etablerat socialt problem. Utifrån den process som Blumer (1971) beskriver så är fenomenet under uppbyggnad till en kollektiv definition. Hedersrelaterat våld har enligt vår tolkning passerat karriärstadierna av identifiering och legitimering och media har spelat en viktig roll. Sist i ett socialt problems karriär kommer sociala åtgärder och deras implementering. Idag finns en del insatser för de drabbade av det hedersrelaterade våldet, men forskningen om ämnet är ännu i sin linda, och kommer kanske inte att bli så omfattande om inte fenomenet etableras i den sociala praktiken.

Det andra tydliga resultatet är att den förhärskande diskursen är starkt kulturessentialistisk och att den domineras av författare som representerar myndigheter eller rättsväsendet. Det finns en ledande samtalsordning om hedersrelaterat våld som tydligt pekar ut vissa grupper som bärare av och offer för det sociala problemet. Den tillhandahåller samhället en orsaksförklaring genom att ange kultur, religion och etnicitet som källa till det hedersrelaterade våldet. I samhällets specifika kontext kommer den att uppfattas som en självklar sanning.

Från att det första anspråket görs i medierna på att företeelsen skall uppfattas som ett socialt problem ökar såväl antal anspråk som antal individer och grupper som gör anspråken. Den process varigenom hedersrelaterat våld konstrueras som ett socialt problem innehåller kravet att samhället måste agera för att komma till rätta med problemet. Redan den tredje artikeln som publiceras i dagspress ställer tydliga krav på samhällsingripande. Anspråken kommer från såväl offer, vetenskapsmän och jämställdhetsministern. Det finns få religiösa, politiska eller professionsbundna gränser mellan dem som uttalar sig och dem som inte gör det. En grupp som dock saknas är representanter för det sociala arbetet. Mediekonstruktionen av det sociala problemet är i princip formulerad utan bidrag från dem som genom sin specialiserade kunskap borde vara auktoriteter på området. En invändning som kan riktas mot vårt resultat är att det sociala arbetets uppgift består av att agera när det sociala problemet befinner sig i de sista stadierna av sin karriär, det vill säga genom behandling av det sociala problemet. Inaktiviteten i dagstidningsdebatten gäller dock likväl artiklar om förklaringar till det sociala problemets uppkomst som vilka behandlingsmetoder som är lämpligast. Följaktligen är det varken en samlad teoretisk eller praktisk kunskap som presenteras.

Resultatet av denna studie torde bidra till en ökad kunskap om konstruktioner av sociala problem. Dessutom skulle slutsatserna kunna bidra till kunskap om de ojämlika maktförhållanden som diskursordningen om det hedersrelaterade våldet upprätthåller, vilket är en förutsättning för att de ojämlika maktförhållandena skall kunna förändras.

Vidare forskning

Under studiens gång har flera tankar väckts om forskningsfrågor som skulle vara intressanta att bygga en studie utifrån. Framförallt har vi förvånats över att socionomer och forskare i socialt arbete i sådan liten utsträckning gjort anspråk på att definiera hedersrelaterat våld. I dagspress har endast en text producerats av en socionom mellan 1997 och 2007. SSR har

under 2000-talet drivit en kampanj för legitimering av socionomer och antalet avhandlingar i socialt arbete som publicerats har ökat. Detta är ett led i den professionaliseringssträvan som idag finns i det sociala arbetet. Utifrån denna bakgrund är det förvånande att vi i denna studie inte sett tecken på att socionomer agerar som en homogen grupp som bidrar med specialiserad kunskap i en mediekonstruktion av ett socialt problem. Vi menar att det skulle vara intressant att studera vilka konsekvenser detta kan ha för klienters och allmänhetens syn på socionomers professionella auktoritet. En annan studie skulle kunna bestå av att endast texter producerade av socionomer analyseras för att på så vis utröna vilken kunskap socionomer förmedlar att de besitter. En tanke har väckts under studiens gång om det förhåller sig så att socionomer är mer intresserade av att uttala sig om behandlig än det sociala problemets existens och orsak.

Då vår studie hade för avsikt att endast delvis analysera den breda sociala praktiken är det möjligt att använda den som utgångspunkt för att ställa nya forskningsfrågor. Såsom vilka de faktiska konsekvenserna blir för det sociala arbetet då den kulturessentialistiska diskursen är hegemonisk. Hur påverkar det de professionella och klienterna? Det skulle exempelvis vara intressant att studera vilka diskurser om hedersrelaterat våld som återfinns i socialtjänstens akter eller i statliga direktiv.

Metoddiskussion

Faircloughs kritiska diskursanalys erbjuder en analysmodell där förhållandet mellan språkbruk och bredare samhälleliga praktiker illustreras på ett tydligt sätt. Med utgångspunkt i denna analysmodell kunde den aktuella studien blottlägga hur text konstruerar diskurser och hur diskurser konstruerar text. Utifrån uppsatsens syfte har analysmodellen fungerat väl.

En svårighet med Faircloughs version av den kritiska diskursanalysen är att Fairclough inte är helt tydlig med hur han menar att social och diskursiv praktik kan skiljas åt vid analysen av empirin. Det är inte heller helt tydligt hur den sociologiska teori, som krävs för analys av den sociala praktiken, skall tillämpas eller vilken teori som är tillräcklig för en sådan analys. En tredje svårighet med Faircloughs kritiska diskursanalys är att identifiera det icke-diskursiva. I denna studie har analysen av den sociala praktiken skett företrädevis genom att hegemonibegreppet används på den diskursiva praktiken. Följaktligen har denna studie inte applicerat den sociologiska teori som krävs vid analys av den sociala praktiken. Dock gör författarna inga anspråk på att uttala sig om konsekvenser för hela den sociala praktiken. Vad gäller att identifiera skillnader mellan ideologiska diskurser och ickeideologiska diskurser erbjuder inte Fairclough några tydliga ramar. I denna studie har endast ideologiska diskurser identifierats och därmed ter sig inte svårigheten att skilja dem åt vara aktuellt. Dock finns det en risk att bristen på tydliga ramar gällande skillnaderna resulterat i att författarna förbisett de icke-ideologiska diskurserna.

Referenser

- Asp, K. (2007, september, 22). Journalisterna har makten över politikens dagordning. *Dagens Nyheter*, s. A6.
- Best, J. (Red.) (1995). *Images of issues. Typifying contemporary social problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Bergmark, A. & Oscarsson, L. (2000). Sociala problem. I A. Meeuwisse, S. Sunesson & H. Swärd (Red.), *Socialt arbete: en grundbok* (pp. 141-155). Stockholm: Natur och Kultur.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Blomberg, H., Kroll, C., Lundström, T. & Swärd, H. (Red.). (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedia*. Lund: Studentlitteratur.
- Blumer, H. (1971). Social Problems as Collective Behaviour. *Social Problems*, 18, 298-306.
- Burr, V. (1995) *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Cohen, S. (1972/1987). *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. Cambridge, Oxford: Basil Blackwell.
- Critcher, C. (2003). *Moral panics and the media*. Buckingham: Open University Press.
- Franklin, B. (1999). *Social policy, Media and Misrepresentation*. London: Routledge.
- Golding, P. & Middleton, S. (1982). *Images of welfare : press and public attitudes to poverty*. Oxford : Robertson.
- Hacking, I. (1999). *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- McComb, M. & Shaw, D. (1972). The Agenda-Setting Function of the Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36, 176-187.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2002). Vad är ett socialt problem? I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (pp. 23-53). Stockholm: Natur och Kultur.
- Nationalencyklopedin*. Hämtad 14 februari 2008 från Nationalencyklopedins Internettjänst: <http://www.ne.se>
- Petersson, O. & Carlberg, I. (1990). *Makten över tanken*. Stockholm: Carlsson bokförlag.

- Pfohl, S. (1977). The "Discovery" of Child Abuse. *Social Problems*, 24, 310-323.
- Pollack, E. (2001). *En studie i medier och brott*. (Akademisk avhandling). Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Pollack, E. (2004). Medierade brott. I H., Blomberg, C., Kroll, T., Lundström & H., Swärd (Red.), *Sociala problem och socialpolitik i massmedia* (pp. 57-92). Lund: Studentlitteratur.
- Sahlin, I. (2002). Sociala problem som verklighetskonstruktioner. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (pp. 109-129). Stockholm: Natur och Kultur.
- Socialvetenskaplig Tidskrift - Göteborgs universitet*. (16 februari 2007). Hämtad 3 januari 2008 från Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet: <http://www.socwork.gu.se/svt/>
- Spector, M. & Kitsuse, J.I (1972). *Constructing Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Tidskriften Socionomen*. (12 december 2007). Hämtad 14 februari 2008 från Tidskriften Socionom: <http://www.socionomen.nu/>
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Övriga källor

- Aftonbladet, 1999-01-28 – 2007-05-30.
- Dagens Nyheter, 1997-03-03 – 2007-10-11.
- Expressen, 1997-01-20 – 2007-09-10.
- Socionomen, 2002:3 –2006:1.
- Svenska Dagbladet, 2000-05-23 - 2007-07-31.

Bilaga 1

Schema för kodning av empirin

Författarens yrke	Vem är textproducent?
Var artikeln publiceras	För att se vem den presumtiva konsumenten av texten är.
År och datum	När publicerades artikeln?
Definition av heder*	Till vilken begreppskategori hör definitionen?
Förklaringsmodell/ Diskurs	Vilka förklaringsmodeller till det sociala problemet används?
Vem producerar förklaringsmodellen, om inte text-producenten?	För att se vem som uttalar sig i relation till förklaringsmodell. Vid olika förklaringsmodeller i en och samma artikel tabellförs de var för sig.
Utvidgat begrepp	Utökad användning av det sociala problemet genom inkludering av nya grupper
Krav på samhälls-åtgärd eller rapportering om utförd sådan	Finns det ett krav på samhällsåtgärd?

Bilaga 2.

Tabell över antalet begreppskategorier kopplat till textproducentgrupp.
(Datan utgör grund för figur 3)

Data	Antal Mord	Antal Hedersrelaterat mord	Antal Mord i hederns namn	Antal "Så kallat hedersmord"	Antal Hedersmord	Total
Berörd	2	3		5	12	22
Debattör	7	4	2	10	34	57
Forskare		10	2	5	35	52
Ideell organisation		14	1	5	41	61
Journalist	6	55	8	59	253	381
Myndighet		2		3	11	16
Politiker	1	14	2	7	41	65
Rättsväsendet		3		3	17	23
Totalt	16	107	15	97	447	677